

Etelä-Savo
**SAIMAAN
MAAKUNTA**

***ETELÄ-SAVON
MAAKUNTAOHJELMA
2011-2014***

1. Luonnos
14.12.2009

ETELÄ-SAVON MAAKUNTALIITTO

ETELÄ-SAVON MAAKUNTAOHJELMA 2011- 2014

Sisällys

JOHDANTO	3
MAAKUNNAN NYKYTILA JA KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET	5
UUSIUTUVA ETELÄ-SAVO -MAAKUNTASTRATEGIA	13
Maakunnan visio ja strategiset päämäärät	
MAAKUNTAOHJELMAN TAVOITTEET, TOIMINTALINJAT JA TOIMENPIDEKOKONAISUUDET 2011-2014	16
Toimenpiteet toimintalinjoittain	
MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA	20
UUDISTUNEET JA ERIKOISTUNEET OSAAMISRAKENTEET	25
LAADUKKAAT HYVINVOINTIPALVELUT	30
HYVÄ SAAVUTETTAVUUS JA VETOVOIMA	36
RAHOITUS	41
EU-OHJELMIEN, KANSALLISTEN ERITYISOHJELMIEN JA MUIDEN MAAKUNTAA KOSKEVIEN OHJELMIEN YHTEENSOVITUS	42
SEURANTA JA ARVIOINTI	45
PROSESSIN KUVAUS	46

Liitteet: Maakuntaohjelman johtoryhmän ja valmistelufoorumien kokoonpano
                  Maakunnan kehittämisen numeeriset yleistavoitteet ja kehityksen seuranta
                  Maakuntaohjelman 2011-2014 ympäristöselostus, 1. luonnos

JOHDANTO

Strategiasta toimenpiteiksi

Uusiutuva Etelä-Savo – Saimaan maakunta on vuonna 2015 muuttovoittoinen maakunta. Menestyvät yritykset ja laadukkaat palvelut houkuttavat lapsiperheitä ja nuoria asumaan, tekemään työtä, viihtymään ja viettämään sujuvaa arkea Etelä-Savossa, joka esimerkillisen ympäristövastuullisesti toimien säilyttää puhtaan ja turvallisen elinympäristön myös jälkipolville. Helsingin ja Pietarin läheisyys vauhdittaa maakunnan elinkeinoelämää ja kulttuuria, ja maailmanluokan kulttuuri- ja muu tarjonta rikastaa elämisen laatua.

Näin Etelä-Savo visioi tulevaisuuttaan maakuntavaltuuston toukokuussa 2009 hyväksymässä **Uusiutuva Etelä-Savo -maakuntastrategiassa**, jolla halutaan parantaa erityisesti yritysten kilpailukykyä, asukkaiden toimeentuloa ja hyvinvointia sekä maakunnan vetovoimaa. Maakunnan keskeiset toimijat – kunnat, valtion aluehallinto, yritykset, elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöt, kehittämis- ja koulutusorganisaatiot – sitoutuivat strategiaprosessiin vahvasti ja ryhtyivät jo sen kuluessa toteuttamaan yhteisiä kehittämislinjauksia tahoillaan.

Uusiutuva Etelä-Savo halutaan tehdä näkyväksi ja tutuksi maakunnassa ja sen ulkopuolella. Siksi maakuntastrategian kanssa rinnakkain käynnistettiin maakunnan **markkinointihanke**. Maakunnan markkinoinnissa tuodaan esiin Etelä-Savon – Saimaan maakunnan – tarjoamia ainutlaatuisia mahdollisuuksia monipuoliseen asumiseen, tuottavaan ja kehittyvään työntekoon ja yrittämiseen, laadukkaaseen koulutukseen ja rikastuttavaan vapaa-ajan viettämiseen. Saimaan alueella on huikeasti hyödyntämättömiä mahdollisuuksia niin bisnekseen kuin viihtymiseen. Venäjän, erityisesti Pietarin metropolialueen, ja pääkaupunkiseudun läheisyys tarjoaa valtavia lisävolyymeja matkailun ja kaupallisten palvelujen, mutta myös kulttuuri- ja hyvinvointipalvelujen kehittämiseen.

Maakuntaohjelma on strategian toimeenpanon keskeinen työkalu. **Etelä-Savon maakuntaohjelmassa vuosille 2011-2014** sovitaan maakuntastrategian toteuttamiseksi tarvittavista toimenpiteistä alueiden kehittämislain mukaisesti. Käynnissä oleva aluehallintouudistus ei tuo suuria muutoksia maakuntaohjelman sisältöön ja valmisteluun:

- Maakuntaohjelma sisältää maakunnan mahdollisuuksiin, tarpeisiin ja erityispiirteisiin perustuvat kehittämisen tavoitteet, maakunnan kehittämisen kannalta keskeisimmät hankkeet ja muut olennaiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi ja suunnitelman ohjelman rahoittamiseksi.
- Maakuntaohjelmaa laadittaessa otetaan huomioon maakuntasuunnitelma (maakuntastrategia), valtakunnalliset alueiden kehittämistavoitteet, hallinnonaloittaiset aluestrategiat, EU:n rakennerahasto-ohjelmat ja kansalliset erityisohjelmat.
- Maakuntaohjelma valmistellaan yhteistyössä valtion viranomaisten, kuntien ja alueiden kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen kanssa.

Sen sijaan uudessa alueiden kehittämislaisissa esitetään maakuntaohjelmalle ja sen toteuttamissuunnitelmalle nykyistä vahvempaa vaikuttavuutta:

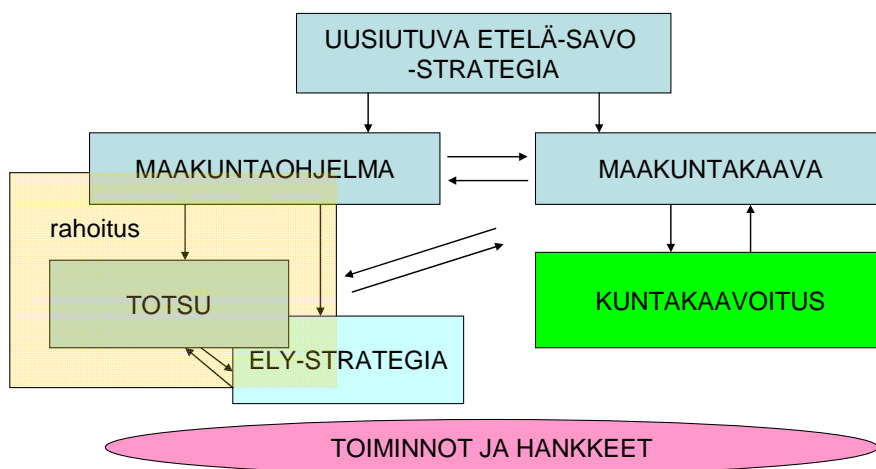
- Maakuntaohjelma on laadittava siten, että varmistetaan sen vaikuttavuus elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja tarvittavin osin aluehallintovirastojen strategiseen suunnitteluun ja ohjaukseen.
- Viranomaisten tulee ottaa toiminnassaan huomioon maakuntaohjelmat ja niiden toteuttamissuunnitelmat ja edistää niiden toteuttamista.
- Viranomaisen on pyydettävä maakunnan liiton lausunto sellaisista merkittävistä suunnitelmista tai toimenpiteistä, jotka poikkeavat merkittävästi maakuntaohjelmasta. Lausunnosta poikkeaminen edellyttää neuvottelua liiton kanssa.

Kunnat ja yritykset ovat keskeisimmät ja vaikuttavimmat aluekehityksen toimijat. Rakenteellisista ja suhdannetekijöistä johtuva kuntatalouden ahdinko ja maailmanlaajuinen lama ovat kuitenkin leikanneet rajusti kuntien ja yritysten mahdollisuuksia kehittää ja kehittyä. **Maakuntaliitto** ja aluehallintouudistuksen myötä syntyvä **Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ELY** ovat avainasemassa valtion budjetin kautta tulevien aluekehitysresurssien – ml. EU-ohjelmien rahoitus - suuntaamisessa. Olennaista on, miten kykenemme suuntaamaan niukkenevia kehittämisvaroja siten, että ne tukevat kunta- ja yrityskentän kehitystä pitkälläkin aikavälillä vaikuttavalla tavalla.

Maakunnan omin päätöksin suunnattavaa rahoitusta on jo tämän maakuntaohjelman valmisteluvaiheessa ryhdytty suuntaamaan osittain uudelleen. **Maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma ja EU-ohjelmabudjetti eli maakunnan yhteistyöasiakirja** vuodelle 2010 on jo viritetty toteuttamaan Uusiutuvan Etelä-Savon painotuksia. Viimeaikaisissa hankepäätöksissä tosin näkyy myös talouslaman tuo muutos rahoituksen kysyntään ja tarve varautua lamasta nousemiseen.

Maakuntaohjelmassa linjataan myös aluerakenteen kehittämistä, mihin onkin hyvät valmiudet parhaillaan valmisteltavan **maakuntakaavan** perusselvitysten ja jo päätettyjen linjausten pohjalta. Jotta maakuntaan voidaan saada isoja investointeja, kaavallisten ja maankäytöllisten edellytysten on oltava kunnossa.

MAAKUNNAN SUUNNITTELUN KOKONAISUUS

Kuvio 1: Maakunnan suunnittelujärjestelmä

Vuosittain laadittavalla **maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmalla eli Totsulla** on keskeinen rooli valtion aluekehitysvarojen ohjaamisessa. Totsu on maakunnan budjettiesitys. Käynnissä oleva aluehallinto-uudistus lakimuutoksineen ei kuitenkaan sellaisenaan näytä takaavan Totsulle uudistuksen hengen mukaista vaikuttavuutta sen enempää valtion budjettivalmisteluun kuin ELY-keskusten toimintojen ohjaamiseen.

Maakuntien välinen yhteistyö on entistä merkittävämpää alueiden kehittämisessä. Itäsuomalaiset isot kohtalon kysymykset, kuten korkeakoulutuksen kehittäminen, metsäteollisuuden rakennemuutos, Saimaan alueen kestävä hyödyntäminen tai Venäjä-yhteistyö, koskevat laajasti koko itäistä Suomea, mutta edellyttävät erilaisia toimia eri maakunnissa.

Maakuntaohjelmasta tehdään viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista annetun ns. **SOVA-lain mukainen ympäristöarviointi ja ympäristöselostus**.

MAAKUNNAN NYKYTILA JA KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET

Etelä-Savo 2009 – nykytila

Tie- ja ratayhteydet parantuneet, tietoliikenneyhteyksiin panostetaan

Etelä-Savo sijaitsee vain kahden kolmensadan kilometrin päässä kahdesta suuresta pohjoiseurooppalaisesta metropolista; Suomen pääkaupunkiseudusta ja Pietarista. Maakunnan saavutettavuus pääkaupunkiseudun suuntaan on parantanut viime vuosina merkittävästi, kun käynnissä olleet päätieverkon ja raideliikenneyhteyksien uudisrakentamis- sekä perusparannushankkeet ovat valmistuneet. Maakunnassa on panostettu voimakkaasti tietoliikenneyhteyksien kehittämiseen. Käynnissä olevan Laajakaista kaikille -hankkeen tavoitteena on rakentaa vuoden 2015 loppuun mennessä huippunopeat 100 Mbit/s symmetriset tietoliikenneyhteydet kuluttajille mahdollistava runkoverkko siten, että yli 99 prosentissa vakinaisista asunnoista sekä yritysten ja julkishallinnon vakinaisista toimipaikoista voi liittyä verkkoon enintään kahden kilometrin mittaisella tilaajayhteydellä. Tämä mahdollistaa toimivat yhteydet ja uuden teknologian täysimittaisen hyödyntämisen niin yrityksissä, oppimisympäristöissä kuin kotitalouksissakin.

Väestö vähenee ja ikääntyy

Etelä-Savon asukasluku oli vuoden 2008 lopussa 156 632 henkeä. Väestö on 2000-luvulla vähentynyt n. 11 000 henkilöllä (- 6,5 %). Väestön väheneminen tapahtunut pääosin maaseutukunnissa (-10 %) ja vähäisemmässä määrin kaupungeissa (-4 %). Ikääntyneiden osuus kasvaa muuta maata nopeammin ja väestön ikärakenne onkin vinoutunut vanhimpiin ikäluokkiin päin. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä oli vuonna 2008 22,3 %, kun se koko maassa oli 16,7 %. Etelä-Savon väestö on maan vanhinta myös väestön keski-ikällä mitattuna (45,2 vuotta). Tästä johtuen työikäisten ja lasten osuus on maakunnassa keskimääristä pienempi. Ikärakenteen vinoutuminen tulee jatkumaan, minkä seurauksena huoltosuhde muodostuu yhä epäedullisemmäksi.

Muuttotappiota nuorissa ikäluokissa, kymmeniätuhansia kesäasukkaita

Muuttoliike on ollut jatkuvasti tappiollista ja tappiot syntyvät 15-29-vuotiaiden nuorten ikäluokissa, joiden pysyttäminen maakunnassa olisi erittäin tärkeää. Ikääntymiskehityksen vuoksi luonnollinen väestönmuutos (syntyneet – kuolleet) selittää tulevana vuosien väestötappiota muuttotappiota selvästi suuremman osan. Kesäkautena maakunnan ulkopuolelta saapuvat vapaa-ajan asukkaat lisäävät maakunnan väkilukua ja ostovoimaa lähes kolmanneksella.

Harvaan mutta kauttaaltaan asuttu maakunta tiivistyy

Vesistöisen maakunnan asutushistoriasta johtuen Etelä-Savo on kehittynyt harvaan, mutta kauttaaltaan tasaisesti asuttuna maakuntana. Maapinta-alasta on ruutuaineiston perusteella laskettuna ympärivuotisesti asuttua 55 % ja asumatonta 45 %. Tässä suhteessa Etelä-Savo ja koko Itä-Suomi erottuu selvästi esim. Pohjois-Suomesta ja Pohjois-Ruotsista, joissa pääosa alueesta on tyhjää ja asutus on keskittynyt taajamiin. Etelä-Savon taajama-aste on Manner-Suomen alhaisin 69,5 % (koko maa 84,4 %). Aluerakenne on hajanainen; maakunta rakentuu kolmen kaupunkikeskuksen ja maaseututaajamien varaan.

Itä-Suomen ja koko maan keskittyvässä väestö- ja aluerakennekehityksen päävirrassa myös Etelä-Savon asutus ja palvelurakenne tiivistyvät. Palvelut ja työpaikat ovat keskittymässä yhä suurempiin keskuksiin ja asumisen ohjaamiseen tulisi kiinnittää huomiota, jotta ei tarpeettomasti heikennetä hyvän elämän ja arjen sujuvuuden mahdollisuuksia. Lähivuosikymmenien kehitys on merkittävä haaste myös eteläsavolaisten keskuksien, kaupunkien ja kirkonkylien kilpailukyvyille.

Kasvavia metsiä, järviluontoa ja kesämökkejä

Etelä-Savo on pohjoista metsävyöhykettä ja Järvi-Suomea – tyypillistä mökki-Suomea. Maapinta-alasta 87 % on hyvätuottoista metsää, jossa syntyy kymmenesosa koko maan vuotuisesta metsien kasvusta. Rungas- metsäisen maakunnan heikkoutena on oman jalostustoiminnan vähäisyys ja alhainen jalostusarvo suhteessa raaka-ainepotentiaaliin. Metsävarat turvaavat kuitenkin Etelä-Savolle keskeisen aseman metsäteollisuuden raaka-ainealueena sekä puutuoteteollisuuden vahvana maakuntana. Pienpuun käyttömahdollisuuksien lisääminen, puun jatkojalostaminen ja energiakäyttö avaavat uusia mahdollisuuksia omien raaka-ainevarojen parempaan hyödyntämiseen. Kokonaispinta-alasta neljännes on vettä, joissakin kunnissa lähes 40 %. Rantaviivaa on yli 30 000 km, eli lähes 200 metriä / asukas. Vapaa-ajan asuntoja on 45 000, ja lisää rakennetaan 500 mökin vuosivauhdilla. Mökeistä joka toinen on maakunnan ulkopuolella asuvan omistuksessa. Lukuisat vesistöt ja rantaviivan runsaus tarjoavat monipuoliset mahdollisuudet luonnon virkistyskäyttöön niin yksityi-

sen vapaa-ajanvieton kuin yritystoiminnan harjoittamisen näkökulmasta. Yksistään vahvistettuihin kaavoihin sisältyy jo huomattava potentiaalinen loma-asuntotonttivaranto.

Metsäklusteri ja palvelualat työllistävät

Etelä-Savon elinkeinorakenne on maan alkutuotantovaltaisain ja julkisen sektorin merkitys aluetaloudessa on keskimääräistä suurempi. Teollinen tuotanto nojaa vahvasti metsäklusteriin, suurimpina toimialoina mekaaninen puunjalostus ja konepajateollisuus. Sahatavaran ja puutuotteiden valmistuksen osuus on lähes kolmannes teollisuusyritysten liikevaihdosta ja työllistävä vaikutus 2 536 henkilötyövuotta. Palveluelinkeinot on maakunnan suurin työllistäjä; kaksi kolmesta työllisestä toimii palvelusektorilla. Palvelualojen työpaikoista 53 % on yksityisellä sektorilla, 47 % julkisella sektorilla. Jalostuksen toimialoilla työskentelee vajaa neljännes ja alkutuotannossa joka kymmenes.

Pk-yrittäjyyttä ja teknologista erityisosaamista

Yritysten lukumäärällä mitattuna Etelä-Savo kuuluu Suomen yrittävimpiin alueisiin. Yritystoiminta on pk-valtaista ja yritykset toimivat paljolti perinteisillä aloilla. Uutta, erityisosaamiseen ja korkean teknologian hyödyntämiseen pohjautuvaa yritystoimintaa on kuitenkin syntynyt, ja tällä saralla maakunnasta löytyy yrityksiä, jotka edustavat alansa terävintä kansainvälistä kärkeä. Maakunnan teknologisten kärkitoimintojen kehittämishankkeet (materiaalitekniikka, kuituteknologia, energiateknologia, ympäristöteknologia) luovat osaltaan edellytyksiä huipputaustaan pohjautuvan yritystoiminnan kasvulle. Uusille yrityksille on kasvumahdollisuuksia myös hoiva- ja hyvinvointialalla sekä muilla palvelualoilla, vapaa-ajanasumisessa ja kulttuuripalveluissa.

Maakunnan on kohdennettava vahvemmin väheneviä kehittämisresurssejaan valikoiduille kärkiosaamisaloille, jotta kehittämispanosten vaikuttavuus ja toimialojen tuottavuus lisääntyisivät kiristyvässä kilpailussa. Strategisia linjauksia ja valintoja ohjaa 2010 vuoden alussa valmistuva Etelä-Savon innovaatiostrategian päivitys.

Työvoimaresursseista niukkuutta

Työllisyysaste on kuluvan vuosikymmenen aikana kehittynyt myönteiseen suuntaan, mutta jää edelleen maan keskiarvoa heikommaksi. Maakunnassa on noin 60 000 työpaikkaa, ja määrä on 2000-luvulla pysynyt suunnilleen ennallaan. TE-keskuksen tilastojen mukainen Etelä-Savon työttömyysaste oli lokakuussa 2009 12,0 %, koko maan 10,1 %. Vanhusvoittoinen väestö ja muuttoliike ovat johtaneet työikäisen väestön supistumiseen vuosittain runsaalla tuhannella hengellä. Työikäisten määrä alenee edelleen nopeasti, kun suuret ikäluokat siirtyvät pois työelämästä ja nuoria tulee vähemmän tilalle.

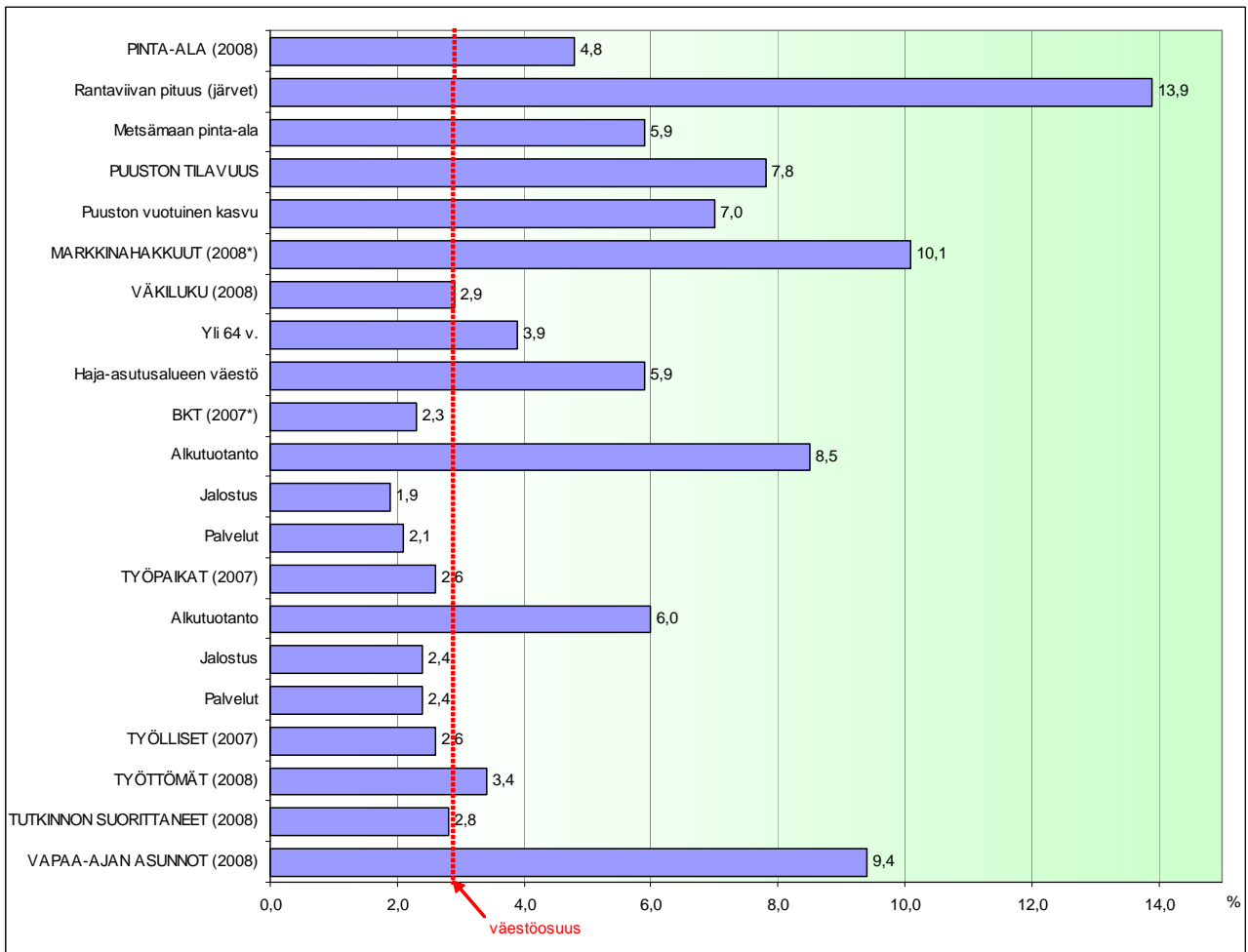
Kansantuotteessa kirittävä

Asukasta kohti laskettu kansantuote oli v. 2007 Etelä-Savossa 26 100 € ja koko maassa n. 34 000 € EU-maiden keskimääräistasona Etelä-Savon asukasta kohti laskettu tuotanto oli n. 89 % vuonna 2007.

Koulutustaso nousee nuorten myötä

Etelä-Savon koulutustaso on maan alhaisimpia. Perusasteen jälkeisiä tutkintoja suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä oli 60,6 % vuonna 2007. Koulutustaso on kuitenkin noussut vuosi vuodelta, ja maakunnan nuorilla on mahdollisuus hankkia samantasoinen toisen asteen koulutus kuin muualla maassa. Koulutustason erot syntyvät korkea-asteen koulutusmahdollisuuksissa, vanhempien ikäluokkien koulutustasossa ja siinä, että maakunnan työpaikoissa ei usein tarvita yhtä korkeaa koulutusta kuin kasvualueilla.

Kuvio 2: Etelä-Savon profiili (% koko maasta)

Ulkoisista muutosaineista

Maailmanlaajuiset, eurooppalaiset ja valtakunnalliset muutostrendit vaikuttavat entistä enemmän ja nopeammin myös Etelä-Savon kehitykseen. Omilla päätöksillämme emme useinkaan voi muuttaa jonkin kehitysilmion suuntaa maakunnassa. Valinnoillamme voimme kuitenkin vaikuttaa siihen, miten hyödyimme maakunnan näkökulmasta positiivisista kehitysilmioista ja miten onnistumme ennalta torjumaan tai kompensoimaan kannaltamme negatiivisten kehitysilmioiden vaikutusta.

Toimintaympäristön globaaleja muutoksia arvioitiin skenaariotarkastelussa

Toimintaympäristön muutoksia tarkasteltiin maakuntaohjelmatyön rinnalla toteutetussa skenaarioprosessissa, jossa arvioitiin globaalin toimintaympäristön kehitysvaihtoehtojen vaikutuksia uusiutuvaan Etelä-Savoon. Tarkastelun viitekehysenä käytettiin Capful Oy:n EVAlle laatimaa ”Miltä maailma näyttää talouskriisien jälkeen”-skenaariotarkastelua. Siinä esitetään neljä vaihtoehtoista kuvausta siitä, miten maailma voisi kehittyä vuoteen 2020 mennessä.

- Skenaariossa *Länsi luo nahkansa* länsimaat nousevat nopeasti talouskriisistä Yhdysvaltojen johdolla. Vuonna 2020 maailmanjärjestys toimii etenkin Yhdysvaltojen ja Euroopan johdolla, mutta ei enää lännen ehdoilla.
- Skenaariossa *Kiinalaista kapitalismia* Aasia elpyy talouskriisistä Kiinan johdolla länsimaita nopeammin. Vuonna 2020 talouden painopiste on siirtymässä Aasiaan ja Lähi-Idän vauraisiin maihin.

- Skenaariossa *Blokkien taisto* talouskriisi johtaa maailmanlaajuiseen syvään taantumaa. Taloudellinen nationalismi ja valtiokapitalismin nousu johtavat eri talousalueiden väliseen taistoon. Maailma toipuu hitaasti taantumasta.
- Skenaariossa *Stimulus ja romahdus* maailma sukeltaa pitkän alhaisen talouskasvun aikaan. Elvytysyritysten epäonnistuttua globaali talousjärjestelmä romahtaa ja vuoteen 2020 mennessä maailma on ajautunut tuuliajolle ilman selkeää johtajaa.

Maakuntaohjelman johtoryhmä ja valmistelufoorumien vetäjät arvioivat globaalin toimintaympäristön muutosvoimien vaikutuksia kesäkuussa pitämässään tulevaisuusseminaarissa. Skenaariokuvaukset ja niihin liittyvä tausta-aineisto jaettiin myös valmistelufoorumien käyttöön.

Etelä-Savon uuden maakuntastrategian toimeenpanon osalta tulevaisuustarkastelussa nousi skenaariosta riippumatta välttämättöminä toimenpiteinä esille:

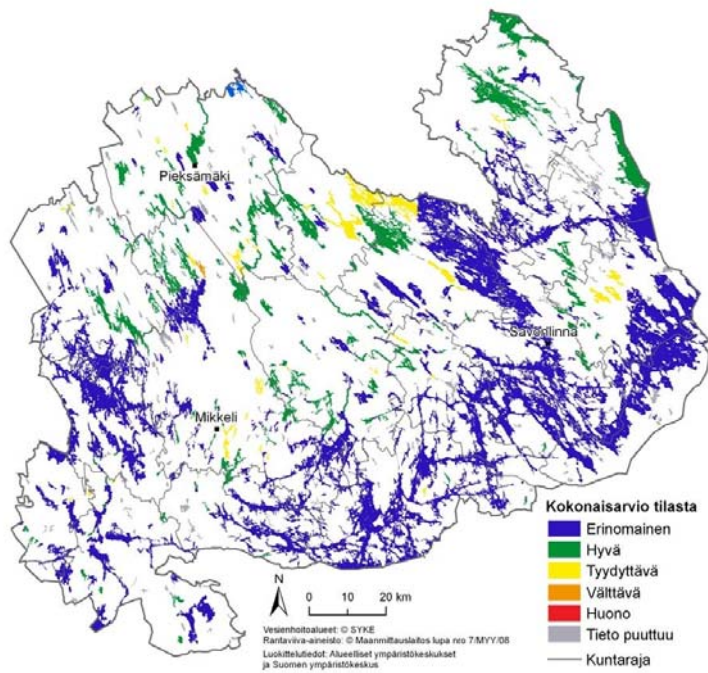
- *oma Venäjä-strategia*
- *kunta- ja palvelurakenteen uudistaminen*
- *varautuminen metsäteollisuuden muutoksiin*
- *liikenneväylien ja tietoliikenneverkkojen toimivuus*

EU:n suuret haasteet tuovat Etelä-Savolle sekä uhkia että mahdollisuuksia

Euroopan unionin tulevien politiikkalinjausten taustalla ovat suuret globaalit haasteet: *väestökehitys, ilmastomuutos, globalisaatiokehitys ja energia*.

Etelä-Savo on *vähenevän ja ikääntyvän väestökehityksen* edelläkävijä Euroopassa. Maakunnassa törmätään ensimmäisenä alenevan väkiluvun ja vanhenevan väestön aiheuttamiin ongelmiin mm. palvelujen järjestämisessä tai infrastruktuurin uudistamisessa ja ylläpidossa. Toisaalta Etelä-Savossa on jouduttu ratkomaan näitä ongelmia eräänlaisena elävänä laboratoriona, ja maakunnassa onkin kehitetty mm. IC- ja mobiilitekniikkaan perustuvia palveluratkaisuja myös malliksi muille. Vaikeusastetta nostaa se, että Etelä-Savo on harvaan mutta kauttaaltaan asuttu, vesistöjen pirstoma maakunta, mikä väistämättä aiheuttaa lisäkustannuksia palvelujen järjestämiselle.

Ilmastonmuutoksen hillitsemiseen on Etelä-Savossa hyvät edellytykset. Etelä-Savon ympäristökeskuksen kasvihuonekaasutaseen (Etelä-Savon ympäristökeskuksen raportti 3/2008) mukaan Etelä-Savo toimii merkittävänä hiilinieluna. Maakunnan metsät nielevät enemmän hiilidioksidia kuin asuminen, tuotanto ja liikenne tuottavat. Etelä-Savossa ympäristön arvo on huomattu jo varhain, ja maakunnassa on aktiivisesti toimittu hyvän ympäristön ja kestävä kehityksen puolesta. Ekotehokkuus on keskeisenä tavoitteena yritystoiminnan kehittämisessä, mutta myös asumisessa, vapaa-ajan toiminnoissa ja liikkumisessa. Etelä-Savon järvet ovat lähes kauttaaltaan erinomaisessa tai vähintään hyvässä kunnossa.

Kuva 3: Etelä-Savon vesistöjen tila

Globalisaatiokehitys ja myös viimeaikainen suhdannekehitys ovat vieneet työpaikkoja muualta Itä-Suomesta enemmän kuin Etelä-Savosta, jossa on suhteellisesti vähemmän suurteollisuutta, erityisesti massa- ja pape-riteollisuutta ja muuta vientiteollisuutta. Suomalaisen metsäklusterin ongelmat kuitenkin heijastuvat vahvasti myös Etelä-Savon metsä- että teknologiateollisuuteen, ks. jäljempänä.

Etelä-Savossa tuotetaan ja myös käytetään suhteellisesti muuta maata enemmän *uusiutuviin energialähteisiin*, erityisesti puuhun, perustuvaa energiaa. Mittaviin uusiin energiateknologiaratkaisuihin, erikoistuneisiin paikallisiin energiaratkaisuihin tai vaikkapa liikenteen aiheuttamien haittojen vähentämiseen tähtäävän teknologian kehittämisessä on kuitenkin maailman mittakaavassakin edetty varsin hitaasti, vaikka ilmastonmuutos ja energiavarojen ehtyminen ovat jo pitkään ohjanneet keskustelua. Keväällä 2009 julkaistussa kansallisessa luonnonvarastrategiassa (Sitra) on arvioitu, että uusiutuvan energian kysyntä kasvaa maailmanlaajuisesti 2,1 % vuodessa. Itä-Suomella ja Etelä-Savolla on mahdollisuus kehittyä uusiutuvan energian teknologioiden kehittämisen ja käytön sekä energiatehokkuuden mallialueeksi.

Nordregio analysoi Euroopan unionin pohjoista harvaan asuttua aluetta

Itä- ja Pohjois-Suomi, Pohjois- ja Keski-Ruotsi ja EU:n ulkopuolelta myös Pohjois-Norja ovat jatkaneet yhteistyötä Euroopan unionin pohjoisten alueiden (Northern sparsely populated areas, NSPA) olojen ja kehityspotentiaalin analysoimiseksi. Tarkoituksena on muodostaa alueiden yhteinen näkemys vuoden 2013 jälkeisen EU-budjettikauden neuvottelujen varten. Alueet teettivät yhteispohjoismaisella Nordregio-tutkimuslaitoksella alueen oloja analysoivan selvityksen ja omiin vahvuuksiin perustuvan visiointiraportin sekä hahmotteli alustavasti mahdollisia yhteisiä poliittikkalinjauksia.

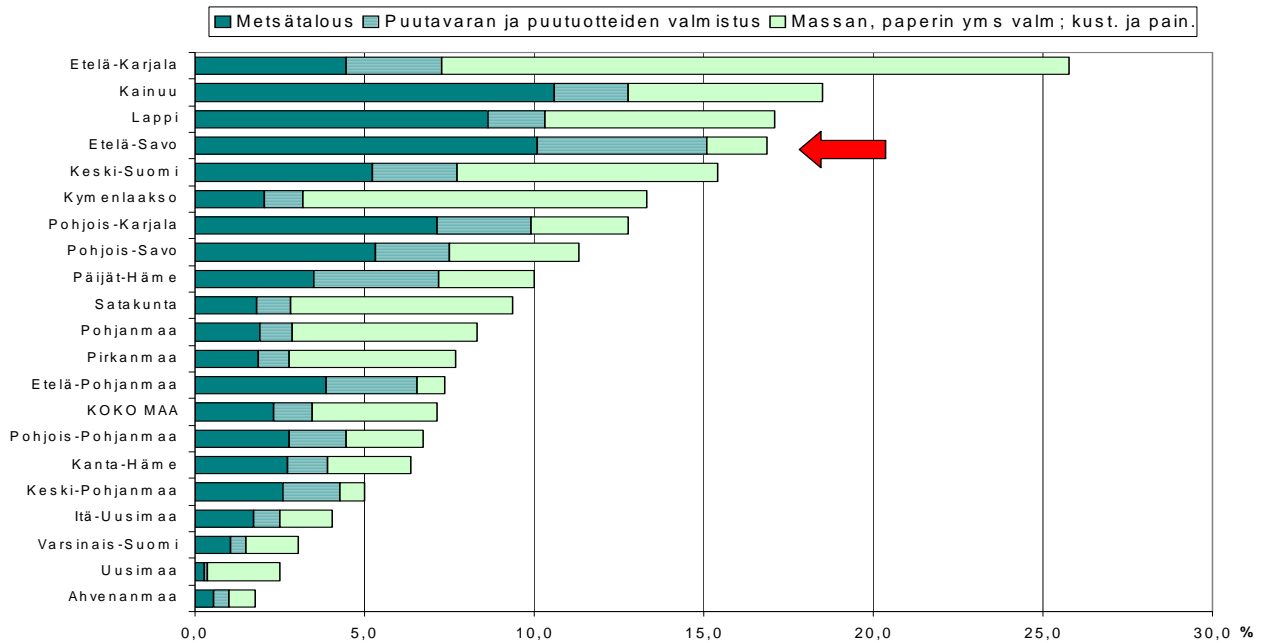
NSPA-alueiden syrjäisyydestä ja harvasta asutuksesta aiheutuva pysyvä kilpailukykyhaitta on EU-tasolla tunnustettu Suomen ja Ruotsin liittymissopimuksissa, ja sittemmin se on vahvistettu Lissabonin sopimuksessa. Tällä perusteella alueet valmistautuvat myös EU:n tulevalle budjettikaudella vaatimaan ja saamaan EU:n rakennerahastojen rahoitusta alueiden kilpailukykyyn parantamiseen. EU:n suuret haasteet – väestökehitys, ilmastonmuutos, globalisaatiokehitys ja energia – ovat keskeisiä haasteita myös NSPA-alueilla. Yhteisinä vahvuuksina NSPA korostaa ainutlaatuista luontoa ja rikkaita luonnonvaroja, erityisosaamista ja Venäjän läheisyyden tuomaa kehitysoptiota – paljolti siis Uusiutuvan Etelä-Savonkin painotuksia.

Metsäklusterin kehitys haasteena

Etelä-Savo on tuotantorakenteensa vuoksi selvinnyt metsäteollisuuden rakennemuutoksesta muuta Itä-Suomea vähäisemmin kolhuin. Massa- ja paperiteollisuuden rajut supistukset muualla Itä-Suomessa vaikuttaa silti myös Etelä-Savoon monin tavoin. Pelkästään sulkemisuhan alla toimivien Varkauden tehtaiden alasajo merkitsisi Etelä-Savolle satojen työpaikkojen menetystä ja puun kysynnän heikkenemistä. Etelä-Savon metsäklusteri painottuu metsätalouteen ja puutuoteollisuuteen. Toimialaa ravisteleva rakennekehitys ei siksi olekaan kohdistunut niin voimakkaana Etelä-Savoon. Päinvastoin Savonlinnassa vaneriteollisuuden on luvassa mittavia investointeja, jotka heijastuvat koko toimialaan. Lisäksi Savonlinnan kuitulaboratoriossa on käynnistymässä useita t&k -hankkeita.

Puunmyynnistä saatavilla kantorahatuloilla on huomattava merkitys Etelä-Savon talouteen ja työllisyyteen. Maakunnan markkinahakkuut kattavat yli 11 % koko maan vuotuisesta hakkuusuoritteesta ja vuosittainen kantorahatulo liikkuu 200 M€n tietämissä. Metsäsektorin rakennemuutos merkinnee myös puumarkkinoiden epävakautta ja kasvavia vaihteluja raaka-aineen kysynnässä niin puutavaralajien kuin eri alueiden kesken. Energiapuusta voi jatkossa muodostua yhä merkittävämpi tulonlähde. Puumarkkinoiden häiriöt ja puun epätasainen ja puutavaralajeittain vaihteleva kysyntä vaikeuttavat maakuntastrategiaan kirjattua tavoitetta metsävarojen täysimääräisestä hyödyntämisestä.

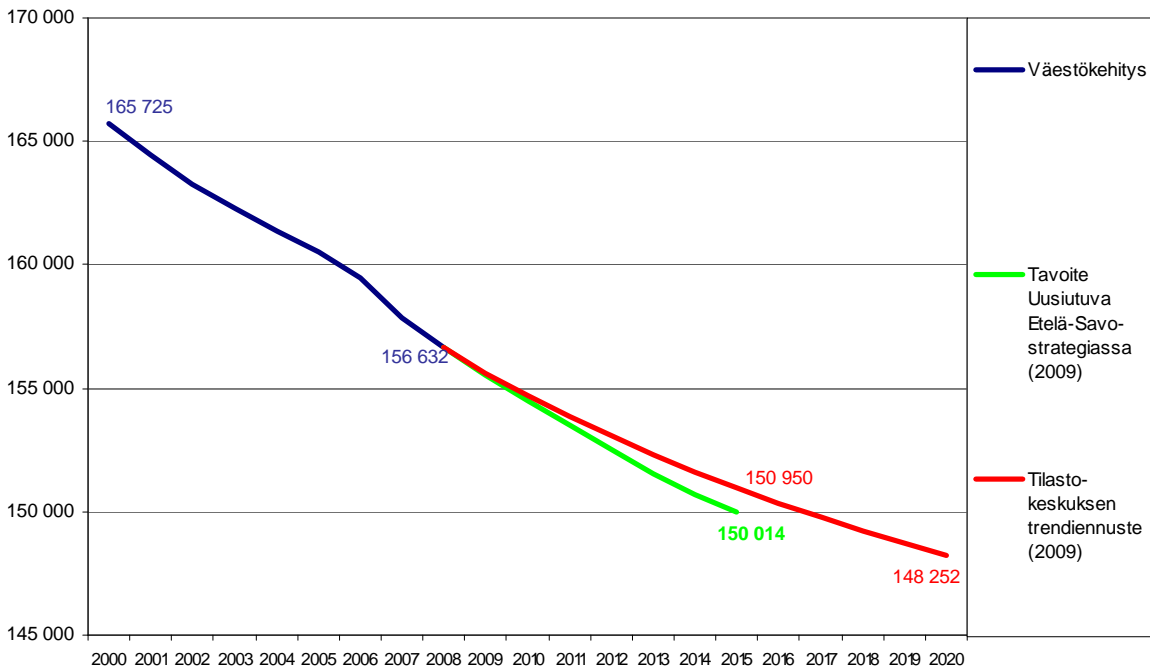
Puunjalostukseen, kuljetukseen, konepajateollisuuteen ja energiatuotantoon liittyvät kerrannaisvaikutukset korostavat metsäsektorin merkitystä työllistäjänä ja toimeentulon antajana. Globaalissa taloudessa metsäteollisuustuotteiden kysynnänvaihtelut heijastuvat nopeasti koko klusteriketjuun.

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 4: Metsäsektorin osuus arvonlisäyksestä maakunnittain v. 2007

Väestökehityksen näköalat

Lähde: Tilastokeskus/Väestöennuste 2009

Kuvio 5: Etelä-Savon maakunnan väestökehitys trendi- ja tavoitelaskelmien mukaan.

Uusiutuva Etelä-Savo strategian tavoitteena on muuttovoittoinen maakunta.

Tilastokeskuksen viimeisimmän trendiennusteen mukaan Etelä-Savon väkiluku vähenisi nykyisestä 158 600:sta vuoteen 2020 mennessä 148 250:een. Uusiutuva Etelä-Savo maakuntastrategiassa (2009) maakunnan väestötavoite vuonna 2015 on 150 000 asukasta.

Aiemman ohjelmatyön vaikutukset

Maakuntaohjelman 2007-2010 arviointi

Etelä-Savon maakuntaliitto teetti syksyllä 2008 maakuntaohjelman ulkopuolisen arvioinnin. Arvioijaksi valittiin kilpailuttamisen jälkeen PricewaterhouseCoopers Oy. Arvioinnissa haastateltiin eräitä avainhenkilöitä ja toteutettiin sähköinen kysely. Arviointiraportti valmistui helmikuussa 2009. Arvioinnin havaintojen perusteella maakuntaohjelma on koonnut yhteen maakunnan eri toimijoita ja mahdollistanut yhteisen tahtotilan syntymisen. Maakuntaohjelmaa hyödynnetään alueen keskeisten kehittäjätoimijoiden parissa varsin hyvin.

Arvioinnin mukaan erityisesti osaamisen sektorilla on saavutettu runsaasti myönteistä kehitystä ja maakunnan osaamistaso on ohjelmakauden myötä noussut. Tärkeinä tuloksina pidettiin mm. kärkiosaamisalojen verkostoitumisen lisääntymistä ja teknologiaperustan laajenemista. Yritystoiminnan kehittämisessä ja työpaikkoja tuottavassa elinkeinopolitiikassa maakuntaohjelman vaikuttavuus arvioitiin vähäiseksi. Sen sijaan yritysten ja oppilaitosten kansainväliset yhteydet ovat lisääntyneet ja ympäristön kuormitusta vähentävissä tavoitteissa on edetty ohjelman aikana. Infrastruktuuri-toimintalinjassa maakuntaohjelman tavoitteita on saavutettu varsin hyvin. Henkilöliikenneyhteydet ovat nopeutuneet sekä pääkaupunkiseudun että Pietarin suuntaan ja tietoliikenneyhteydet sekä sähköiset palvelut ovat parantuneet. Kaikkein kriittisimmin arvioitiin väestökehityksen tasapainottamiseen liittyviä tuloksia. Edellytyksiä väestökehityksen tasapainottamiselle ei ole syntynyt toivotulla tavalla.

EU:n alue- ja rakennepolitiikalla vahvistettu osaamista ja elinkeinoelämän edellytyksiä

EU:n alue- ja rakennepolitiikkaohjelmien kautta on osoitettu merkittävästi rahoitusta mm. yritysten toimintaympäristön kehittämiseen, osaamisen ja innovaatiotoimintojen vahvistamiseen, yritysinvestointeihin, työllistämiseen ja työelämän kehittämishankkeisiin, maaseudun kehittämiseen, tietoyhteiskunnan edistämiseen, liikenneyhteyksien parantamiseen, matkailun ja kulttuurin edistämiseen ja maakunnan kansainvälistämiseen.

Ohjelmarahoituksella on ollut huomattava rooli mm. maakunnan keskeisten innovaatorakenteiden luomisessa ja vahvistamisessa. Mikkelin ammattikorkeakoulun yhteyteen synnytyt tutkimustoiminnot, nyt myös vahvasti Savonlinnaan ja Pieksämäelle jalkautuneena, ja niiden yhteyteen syntyneet laboratoriot ja yliopistojen tutkimusyksiköt sekä kansainvälisillä markkinoilla toimivat teknologiayritykset ovat synnyttäneet kasvua generoivat osaamiskeskittymät kaikille kaupunkiseuduille.

Osaamiskeskusohjelmalla vauhditettu kärkiosaamisaloja ja innovaatiotoimintoja

Eteläsavolaiset osaamiskeskukset ovat vakiinnuttaneet asemansa niin maakunnallisesti kuin valtakunnallisesti. Mikkelissä toimii komposiitteihin ja pinnoitteisiin erikoistunut materiaalitekniikan osaamiskeskus. Se on mukana Nanoteknologian osaamisklusterissa sekä Uusiutuva metsäteollisuus -klusterissa. Itäsuomalainen matkailuosaajien verkosto – Savonlinna osaamiskeskus – on mukana Matkailun ja elämystuotannon osaamisklusterissa. Savonlinna-Varkaus akselin metsäteollisuusosaajien vetovastuulla olevia prosessiteollisuuden (kuidut-energia-elinkaari) kehittämistoimintoja toteutetaan Kaakkois-Suomen osaamiskeskuksen yhtenä erityisteemana.

Osaamiskeskusohjelmilla on saatettu vauhtiin osaamisen kärkitoimintoja, joille on edeltäkin luotu pohjaa Etelä-Savon innovaatiostrategian laadinnalla sekä maakunnallisten tavoiteohjelmien tuella toteutetuilla hankkeilla.

Maakunnan omat osaamispanostukset ovat vahvistaneet myös yliopistoyhteyksiä. Matkailun osaamiskeskustoiminnot liittyvät Joensuun yliopiston Savonlinnassa sijaitsevaan matkailuosaamiseen. Lappeenrannan teknillinen yliopisto on puolestaan sijoittanut materiaalitekniikan toimintojaan Mikkeliiin sekä kuitutekniikan laboratorioon Savonlinnassa. Kuopion yliopiston soveltavan ympäristökemia laboratorio toimii Mikkelin ammattikorkeakoulun kampuksella.

Aluekeskusohjelmalla tuettu seutukuntien tarpeista lähtevää kehittämistoimintaa

Etelä-Savossa toteutetaan kolmea aluekeskusohjelmaa: Mikkelin seudulla, Savonlinnan seudulla sekä maakunnan pohjoisrajalla kahden maakunnan alueella Varkauden seudulla. Pieksämäen ja Varkauden seutujen välistä yhteistyötä on tiivistetty myös aluekeskusohjelman puitteissa.

Aluekeskusohjelmat ovat hyvin linjassa maakuntaohjelman sisältöjen kanssa. Seudullisiin ohjelmiin ei hallintoihin varatun rahan ohella ole osoitettu merkittävästi muuta ulkopuolista rahoitusta, ja Etelä-Savossa aluekeskusohjelmien ja muiden seudullisten kehittämishankkeiden rahoitus onkin viime vuosina pitkälti kanavoitunut EU-ohjelmien kautta.

Aluekeskusohjelmat painottavat erityisesti seutukuntiansa kärkiosaamista. Ne ovat näin vahvasti kytkeytyneet myös osaamiskeskusohjelmaan.

Maaseutupoliittisella kokonaisuohjelmalla ja Etelä-Savolla yhteiset tavoitteet

Etelä-Savon maakunnan ja Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman maaseutua koskevat kehittämissuunnitelmat ovat pitkälti yhtenevät; molempien keskeisenä tavoitteena on maaseudun sekä maa- ja metsätalouden elinvoiman vahvistaminen ja käynnissä olevan rakennemuutossopeutumisen tukeminen. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma korostaa Etelä-Savon maakunnan tavoin elinkeinopoliittisten toimenpiteiden ensisijaisuutta maaseudun elinvoiman säilyttäjänä. Toimenpiteissä painotetaan elinkeinoperustan monipuolistamista maaseudun elinvoimaisuuden välttämättömänä ehtona. Uusien elinkeinojen ja monialayrittäjyyden synnyttäminen, niin perusmaatalouden oheen kuin omana elinkeinotoimintanaan, ovat keskeisiä tavoitteita. Vain kestäväälle pohjalle rakentuva monipuolinen yritystoiminta mahdollistaa asukkaiden toimeentulon ja maaseudun hyvinvoinnin. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma sisältää Etelä-Savon kannalta katsottuna monia kannatettavia tavoitteita ja toimenpide-esityksiä, mutta ohjelmaan ei kuitenkaan sisälly niiden toimeenpanoon tarvittavaa omaa rahoituskehystä.

Saaristo-ohjelma linjassa Etelä-Savon tavoitteiden kanssa

Etelä-Savon maakunnan ja saaristo-ohjelman kehittämislinjaukset tukevat yhteneväisin toimenpitein saaris-toalueiden kehittämistä. Tämä onkin ymmärrettävää, sillä Etelä-Savo on lähtökohdiltaan vesistörikas, maaseutumainen loma-asutusmaakunta, jonka rannoille on rakennettu joka kymmenes vapaa-ajan asunnoista. Maakunnan kehittämisessä ainutlaatuinen järviluonto ja vapaa-ajan asuminen nähdään, saaristo-ohjelman tavoin, elinkeinomahdollisuutena erityisesti hiljenevälle maaseudulle. Maaseudun elinvoimaisuuden vahvistaminen on niin Etelä-Savon maakunnan kuin saaristo-ohjelman keskeisiä tavoitteita. Järvet, saaret ja ranta-alueet nähdään vahvuuksina, joita hallitusti hyödyntämällä voidaan tukea maaseudun elinkeinorakenteen muutosta ja tasapainoista aluekehitystä. Kehittämistoimissa painotetaan yhteneväisesti luonnonarvojen huomioon ottamista niin, että ei samalla vahingoiteta niitä vahvuuksia, joiden varaan toimeentuloa rakennetaan. Saaristo-ohjelma sisältää Etelä-Savon kannalta katsottuna monia kannatettavia tavoitteita ja toimenpide-esityksiä, mutta ohjelmaan ei kuitenkaan sisälly niiden toimeenpanoon tarvittavaa omaa rahoituskehystä.

UUSIUTUVA ETELÄ-SAVO -MAAKUNTASTRATEGIA

Maakunnan visio ja strategiset päämäärät

Maakuntaliitto päätti vuoden 2008 alussa uudistaa Etelä-Savon kehittämisstrategian ja asetti sitä varten *Uusiutuva Etelä-Savo – maakunnan strategiatyö ja viestintä* -hankkeen. Uusi maakuntastrategia valmisteltiin laajapohjaisessa yhteistyössä. Hanketta ohjasi keskeisten yhteistyötahojen edustajista koostunut 50-jäseninen strategiaryhmä.

Strategian tavoitteena on löytää ne menestystekijät, joiden avulla maakunnan väestö- ja talouskehityksessä saadaan käänne parempaan, ja Etelä-Savo saadaan näkyväksi maakunnan ulkopuolella. Pää tavoitteena on muuttovoittoinen ja taloudelliselta asemaltaan vahvistunut maakunta. Sisältöjen lisäksi valmistelussa kiinnitettiin huomiota myös strategian toimeenpanoon ja vastuutukseen eri toimijoiden kesken.

Sisällöllisistä painotuksista Saimaa nousee strategiassa aiempaa vahvemmin esiin. Saimaassa on monia hyödyntämättömiä mahdollisuuksia. Saimaa-teeman myötä myös matkailun ja vapaa-ajan merkitys korostuu aiempaan nähden. Uusiutuva Etelä-Savo -strategiassa maakunnan toimeentulon peruspilareita ovat metsä, metalli ja matkailu. Maakunnan osaamisen kärkialoja vahvistetaan edelleen. Asuin- ja elinympäristön laatu sekä kaavoitus- ja maapolitiikka saavat strategiassa aiempaa vahvemman roolin.

Valmistelussa sovittiin myös strategian toimeenpanovastuista.

UUSIUTUVA ETELÄ-SAVO -MAAKUNTASTRATEGIAN VISIO JA PÄÄMÄÄRÄT

Kuvio 6: Etelä-Savon visio, strategiset päämäärät ja kriittiset menestystekijät

Strategian toimeenpanon vastuutus toimijoittain 2009 - 2015

Vastuuorgani- saatio Strategian päämäärät	Yritykset	Kunnat ja kunta- yhtymät	Maa- kunta- liitto	ELY, Finnvera	Järjestöt	Media	Korkea- koulut Tutkimus laitokset	Oppi- laitokset	Kansan- edustajat	Metsä- keskus Pro Agria	AVI
1. Kunta- ja palvelurakenne											
2. Teknologia- ja puutuoteteollisuus, metsä- ja maatalous											
3. Matkailun ja palvelujen vetovoima-alue											
4. Koulutus- ja tutkimusrakenteet											
5. Venäjä-osaaminen ja Pietarin alue											
6. Maapolitiikka ja kaavoitus											

= vastaa

= osallistuu

= tukee

MAAKUNTAOHJELMAN TAVOITTEET, TOIMINTALINJAT JA TOIMENPIDEKOKONAISUUDET 2011-2014

Maakuntaohjelman tavoitteet 2011-2014

Päätavoitteet: **muuttovoitto ja vahvistuva aluetalous**

- Teknologia- ja puutuoteteollisuus sekä metsä- ja maatalouselinkeinot menestyvät ja toimivat ekotehokkaasti
- Maakunta on Saimaan alueen matkailun ja Itä-Suomen kaupallisten palvelujen vetovoima-alue toimivien väylä- ja verkko- ratkaisujen tukemana
- Maakunnan toimijoiden Venäjä-osaaminen ja vahva verkostoituminen erityisesti Pietarin alueella vahvistaa maakunnan elinvoimaa
- Uudistuneet ja erikoistuneet koulutus- ja tutkimusrakenteet tukevat erityisesti kärkiosaamisalojen menestystä ja ovat kansallista huipputasoa
- Kustannustehokas, taloudellisesti kestävä ja laadukkaat peruspalvelut takaava kuntarakenne ja pääosin työssäkäyntialueisiin pohjautuva palvelurakenne
- Palvelurakenteen uudistaminen toteutetaan asiakaslähtöisesti ja kansalaisten elämäntilanteen mukaisten palvelujen turvaamisella. Palvelujen tuottaminen Etelä-Savon harvaan, mutta kauttaaltaan asutulla maaseudulla asuville kansalaisille vaatii innovatiivisia yhteistyöratkaisuja käynnissä olevan palvelurakennemuutoksen toteuttamisessa.
- Elinkeinotoiminnan edellytyksiä ja vetovoimaista asuin- ja elinympäristöä palveleva maapolitiikka ja kaavoitus

Maakuntaohjelman toimintalinjat ja toimenpidekokonaisuudet

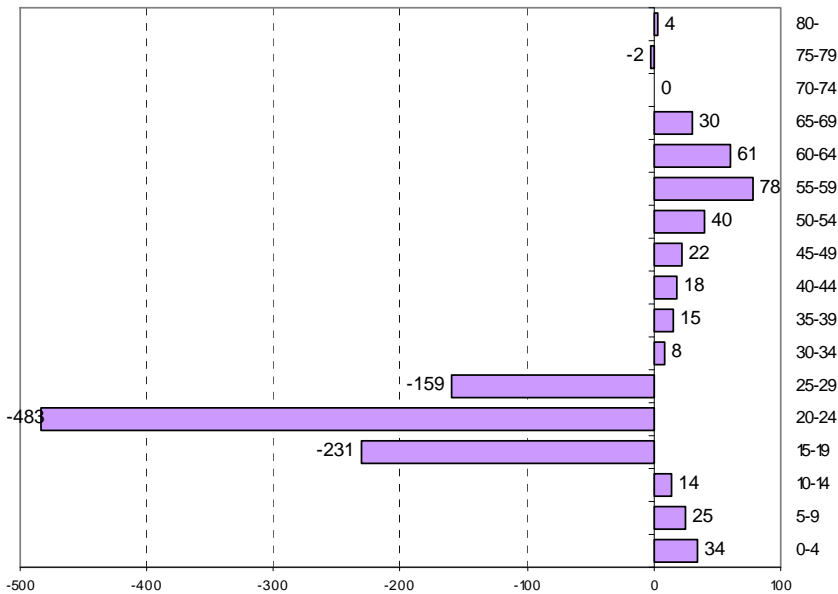
MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA	UUDISTUNEET JA ERIKOISTUNEET OSAAMISRAKENTEET	LAADUKKAAT HYVINVOINTIPALVELUT	HYVÄ SAAVUTETTAVUUS JA VETOVOIMA
Yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukyyn vahvistaminen	Tehokas ja monipuolinen toisen asteen koulutuskokonaisuus	Ennakoiva terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen	Kilpailukykyisen asuin-, työ- ja vapaa-ajan ympäristön kehittäminen
Yritysten kasvun ja kehityksen edistäminen	Kilpailukykyinen korkeakoulutarjonta	Lapsiperheiden ja nuorten hyvinvointia tukevat palvelut	Hyvän saavutettavuuden ja toimivan liikennejärjestelmän kehittäminen
Toimialojen kehittäminen ja uuden yritystoiminnan luominen	Vakiintuneet ja toimivat tutkimus-, kehitys- ja innovaatorakenteet	Teknologian hyödyntäminen hv-palvelujen saatuudessa ja tuotannossa	Matkailun ja vapaa-ajan-asutuksen toimintaympäristön kehittäminen sekä ympäristönhoito
		Palvelutuotannon monipuolistaminen	Ympäristö- ja sijaintiedun hyödyntäminen
		Toimivat ja tehokkaat kunta- ja palvelurakenteet	

Kuvio 5. Maakuntaohjelman tavoitteet, toimintalinjat ja toimenpidekokonaisuudet.

Päätavoitteet muuttovoitto ja vahvistuva aluetalous

Uusiutuvan Etelä-Savon kehittämisen päätavoitteet maakuntaohjelmassa ovat väestökehityksen kääntymisen muuttovoittoiseksi sekä vahvistuva aluetalous.

2000-luvulla maakunnan muuttotase on ollut merkittävästi miinuksella nuorten 15-29-vuotiaiden ikäryhmässä, joka hakeutuu opiskelemaan ja työelämään. Lasten (alle 14-vuotiaat) ja työssäkäyvien 30 vuotta täyttäneiden ikäluokat ovat 2000-luvulla olleet muuttovoittoisia, selvimmin eläkeikää lähestyvien ikäryhmässä.

Lähde: Tilastokeskus, Altika

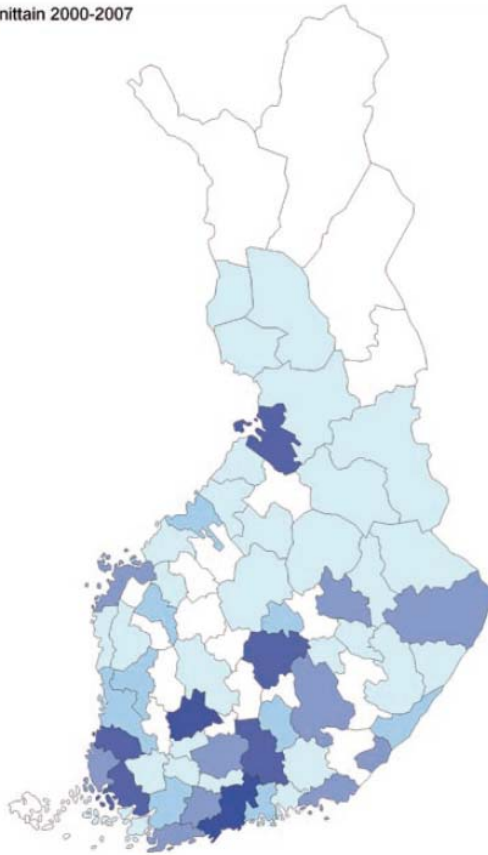
Kuvio 7: Kokonaisnettomuutto Etelä-Savossa 2001-2008, henkilöä keskimäärin vuodessa

Koko väestökehityksen kääntäminen muuttovoittoiseksi edellyttää, että maakunnassa on tarjolla opiskelu- ja työpaikkoja sekä virikkeellinen ympäristö eteläsavolaisille ja muualta tänne muuttaville nuorille. Lapsiperheille ja jo työmarkkinoilla oleville muuttajille on voitava tarjota työpaikan lisäksi erityistä ”bonusta”, jolla maakunta voittaa kilpailevat tarjoukset. Etelä-Savossa se on sujuva arki yhdistettynä ainutlaatuisen ympäristöön ja erinomaiseen sijaintiin.

Etelä-Savon aluetalous on bkt-mittareilla jäljessä maan keskiarvosta, mutta maakunta on hienoisesti parantanut suhteellista asemaansa viime vuosina. Aluetalouden vahvistaminen edellyttää mm. maakunnan elinkeinoelämän hallittua rakennemuutosta, omien vahvuuksien parempaa hyödyntämistä ja palvelurakenteiden uudistamista. Eteläsavolaisilla yrityksillä on kyky uudistua – yhtenä osoituksena tästä on maakunnan kaupunkiseutujen aktiivisuus kaupallisten innovaatioiden tuottamisessa.

Innovaatiot seutukunnittain 2000-2007
pros. osuus

10 - 43	(1)
5 - 9,9	(1)
2,5 - 4,9	(5)
1 - 2,5	(10)
0,5 - 0,9	(9)
0,1 - 0,5	(29)

Lähde: TEM/Suomalaisten innovaatioiden maantiede

Kuvio 8: Seutukuntien suhteellinen osuus innovaatioista 2000-2007 (n=1035), %

Läpikäyvinä teemoina erinomaiset vetovoimatekijät

Erinomaiset vetovoimatekijät – Saimaa, Venäjän läheisyys, hyvä ympäristö ja sujuva arki – tekevät Etelä-Savosta ainutlaatuisen maakunnan. Oikein hyödynnettynä vetovoima on Etelä-Savolle merkittävä kilpailuetu.

Neljännes Etelä-Savon pinta-alasta on vettä, ja maakunnassa on yli 30 000 km rantaviivaa. Saimaa, Puulavesi, Kyyvesi ja lukuisat pienemmät järvet mahdollistavat unelma-asumisen järven rannalla keskellä kaupunkia tai erämaaympäristössä, vapaa-ajan mahdollisuuksia veneilystä ja vesimatkailusta tai ympärivuotisista liikunta-aktiviteeteista leppoisaan oleiluun tai sienestykseen ja marjastukseen. Vesistöt luovat omaleimaiset puitteet niin maailmanluokan tapahtumille kuin kyläjuhille. Saimaan markkina-arvon hyödyntämiseksi Etelä-Savon on lisättävä yhteistyötä erityisesti Etelä-Karjalan, mutta myös Vuoksen vesistöalueen pohjoisempiin maakuntiin Pohjois-Savoon ja Pohjois-Karjalaan.

Etelä-Savon sijaintietu itäsuomalaisessa vertailussa on kiistaton. Helsinki on parin-kolmen tunnin juna- tai automatkan päässä Mikkelistä, ja Pietarikin lähes päivittäisasiointietäisyydellä. Useiden miljoonien asukkaiden väestöpotentiaali on eteläsavolaisen palvelutarjoajan tai vientiyrityksen ulottuvilla, samoin kuin eteläsavolaisten helposti saavutettavissa näiden suurten kaupunkien palvelut, osaaminen, yhteistyöyritykset ja työvoimapotentiaali. Etelä-Savo on Itä-Suomen maakunnista monipuolisimmin verkottunut Venäjän, erityisesti Pietarin toimijoiden kanssa. Täyden hyödyn saaminen Venäjä-yhteistyöstä edellyttää yhteistyötä muiden Itä-Suomen maakuntien kanssa, ml. eteläiset rajamaakunnat Etelä-Karjala ja Kymenlaakso.

Etelä-Savo on hyvä ympäristö asumiseen, työntekoon ja opiskeluun, vapaa-aikaan ja viihtymiseen. Vaihteleva järviluonto ja monimuotoinen aluerakenne, jossa kaupunki ja maaseutu limittyvät, tarjoavat monipuoliset asumisvaihtoehdot ja harrastusmahdollisuudet. Ympäristön hyvästä – monilla mittareilla jopa erinomaisesta – tilasta huolehditaan, ja maakunta on mm. ekotehokkaan tuotannon kehittämisen eturintamassa. Kaavoituksella ja maapolitiikalla ohjataan aluerakenteen kehitystä siten, että peruspalvelut voidaan säilyttää lähellä ja kaupallisten palvelujen tarjontaa kehittää erityisesti keskuksissa ja pääväyliin tukeutuvilla kehittämisvyöhykkeillä. Vakituksen asumisen ja vapaa-ajanasumisen yhdistäminen on Etelä-Savossa mahdollista to-

teuttaa kestäväällä tavalla. Vapaa-ajan asutuksen ja matkailun tuoma ostovoima lisää palvelukysyntää, ja maailmanluokan kulttuuri- ja muut tapahtumat puolestaan kasvattavat matkailuvirtoja. Harvaan mutta kauttaaltaan asuttu Etelä-Savo toimii myös elävänä laboratoriona mm. erilaisten verkko- ja mobiilipalvelujen kehittämisessä ja testaamisessa.

Sujuva arki on Etelä-Savossa arkipäivää. Maakunnan kaupunkiseudut ja suurimmat maaseututaajamat ovat inhimillisen mittakaavan työssäkäynti- ja asiointialueita, joissa päivittäinen työ- tai koulumatka hoituu kohtuullisessa ajassa ja päivittäiset asioinnit voi hoitaa liiemmin jonottamatta. Suurten kaupunkien aamuruuhka on tuntematon käsite, ja varttitunnin kävelymatka työpaikalle on monelle eteläsavolaiselle tavallista arkea. Asuinympäristö koetaan turvalliseksi, ja siksi mm. lapsiperheiden muuttotase onkin Etelä-Savossa positiivinen. Yhteiskunnan palvelurakenteiden uudistaminen on kuitenkin välttämätöntä, jotta vähenevälle ja ikääntyvälle väestölle voidaan tarjota oikeanlaiset, tasokkaat palvelut kustannustehokkaasti.

Toimenpiteet toimintalinjoittain

TL 1. MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA

Maakuntastrategian päämäärät 2015

- **Teknologia- ja puutuoteteollisuus sekä metsä- ja maatalouselinkeinot menestyvät ja toimivat ekotehokkaasti**

Kriittiset menestystekijät:

- *teknologia- ja puutuoteteollisuuden vienti ja työllisyys*
- *metsäklusterin muutoksiin varautuminen ja muutosten hallinta*
- *metsävarojen hyödyntämistä ja puuraaka-aineen jalostusaste*
- *metsä- ja maatalouden tulonmuodostus*
- *maakunnan yritysten ekotehokkuus*
- *TKI-toiminnan edistäminen: ympäristö- ja energiateknologia sekä materiaali- ja ekotehokkuus*

- **Maakunta on Saimaan alueen matkailuyritystoiminnan ja Itä-Suomen kaupallisten palvelujen vetovoima-alue toimivien väylä- ja verkkoratkaisujen tukemana.**

Kriittiset menestystekijät:

- *Saimaan vetovoima*
- *kärkitapahtumien elinvoimaisuus ja vierailukohteiden vetovoima (matkailustrategia)*
- *Investoinnit matkailu- ja kaupallisiin palveluihin*

- **Maakunnan toimijoiden Venäjä-osaaminen ja vahva verkostoituminen erityisesti Pietarin alueella vahvistaa maakunnan vetovoimaa**

Kriittiset menestystekijät:

- *Venäjän kieli- ja kulttuuriosaaminen (myyntityötaidot)*
- *tavaroiden ja osaamisen vienti*
- *yhteistyö muiden maakuntien kanssa*
- *venäläismatkailun volyyymi*
- *venäläisinvestoinnit*

Maakuntaohjelman tavoitteet ja toimenpiteet 2011-2014

Yleisperustelut

Globaalin kilpailun ja taloudellisen taantuman vaikutukset näkyvät myös Etelä-Savossa. Yritysten liiketoimintamahdollisuudet ovat kysynnän vähentymisen vuoksi heikentyneet selvästi monilla toimialoilla. Etelä-Savon elinkeino- ja tuotantorakenne on vielä varsin yksipuolinen perustuen pitkälti metsäsektoriin. Metsäteollisuuden supistukset ja niiden heijastusvaikutukset konepajateollisuuteen, hiljenneen rakentamisen vaikutukset rakennus- ja puutuoteteollisuuteen sekä raaka-aineen saatavuuteen ja hintaan liittyvät ongelmat vaativat mittavia ja pitkäjännitteisiä rakennemuutostoimia senkin jälkeen, kun suhdannetilanne on parantunut.

Merkittävä osa suurimmista työllistäjistä Etelä-Savossa on suuryritysten tuotannollisia yksiköitä, joiden suhteen päätökset tehdään muualla kuin maakunnassa. Muissa yrityksissä omistajuus on etupäässä Etelä-Savossa ja pyrkimys toiminnan jatkamiseen ja jopa kasvattamiseen vaikuttaa vahvalta. Varsinainen voimavara tulevaisuuden suhteen ovat nykyiset keskiuuret, pääosin eteläsavolaisten omistamat yritykset, joilla on selkeä halu menestyä ja kasvaa tulevaisuudessakin. Menestyminen nopeasti muuttuvassa, globalisoituneessa ja kovenevan kilpailun toimintaympäristössä edellyttää yrityksiltä kilpailukyvyyn jatkuvaa vahvistamista, joissa osaaminen, erikoistuminen, yhteistyö ja verkostoituminen sekä kansainvälistyminen ovat avaintekijöitä.

Toimenpidekokonaisuus 1. Yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukyvyn vahvistaminen

Yritysten liiketoimintaosaaminen, ammattitaitoisen työvoiman saatavuus ja jatkuva kehittäminen edellyttävät toimenpiteitä toimialasta tai yrityksen sijainnista riippumatta. Etelä-Savon yritys rakenne, kiristyvä kilpailu ja globaalissa toimintaympäristössä menestyminen edellyttävät yhteistyön syventämistä erikoistumalla ja verkostoitumalla maakunnan ja maan rajojen ulkopuolelle. Kilpailuedun saaminen edellyttää jatkuvaa osaamisen kehittämistä ja ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden turvaamista. Vahvistamalla alueen yritysten liiketoimintaosaamista luodaan perusta kasvulle.

Haasteena on ammattitaitoisten työntekijöiden saatavuuden turvaaminen Etelä-Savossa, koska taantuma helpottaa Etelä-Savossa muuta maata myöhemmin. Vaarana on, että Etelä-Savo menettää nuorempaa työvoimaa aiemmin elpyville alueille, jolloin maakunnan työvoiman ikärakenne vinoutuu entisestään.

Toimenpiteet:

*** Vahvistetaan verkostoja ja yhteistyötä**

- edistetään yritysten verkostoitumista ja haetaan synergiaetuja yli toimiala- ja maakuntarajojen:
  - kehitetään toimialarajoja ylittäviä palvelukonsepteja
  - syvennetään yhteistyötä erikoistumalla ja työnjaolla
- rakennetaan yritysten kilpailuetua toimintojen ja niiden välisten sidosten, arvoketjujen ja arvoverkostojen kautta
- hyödynnetään Saimaa -brandiä
  - yritysten yhteismarkkinointi
  - luodaan palveluverkkoja ja -ketjuja

*** Varmistetaan osaavan työvoiman saatavuus**

- panostetaan työtä vastaavaan koulutukseen (ennakointi)
- estetään työvoiman karkaaminen maakunnasta (talouden elvyttäjä)
  - nuorten pitäminen/saaminen maakuntaan laadukkaalla ja vetovoimaisella koulutustarjonnalla
  - systemaattinen, pitkäjänteinen koulutusprosessi
  - yhteistyö alueen koulutus- (ja tutkimus-) yksiköiden kanssa (ammattipisto, ammattikorkeakoulu, yliopistoyksiköt)
- turvataan ammattitaitoisen työvoiman saannin rekrytointivaikeuksissa olevilla aloilla
  - jatketaan työperäistä maahanmuuttoa

*** Vahvistetaan liiketoimintaosaamista**

- panostetaan myynnin ja markkinoinnin kehittämiseen
- panostetaan johtamisosaamiseen, markkinalähtöisen ajattelutavan kehittämiseen, yritystoiminnan suunnitelmallisuuteen (controller –toiminta)
  - toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten ennakointiin, niiden ymmärtämiseen, varautumiseen ja hallintaan (erityisesti mikroyritykset)
  - työjohtotason liiketoimintaosaaminen
  - ihmisjohtaminen (leadership)
- laaditaan yrittäjille systemaattista täydennyskoulutusta (räätälöityjä lyhytkursseja)
  - kehitetään yrittäjien vertaistukitoimintaa (yrittäjien sparraus)

Toimenpidekokonaisuus 2. Yritysten kasvun ja kehityksen edistäminen

Etelä-Savon elinkeinoelämän menestyminen tukeutuu erityisesti yrityksiin, joilla on toiminnalliset ja liiketaloudelliset kasvuedellytykset sekä halu kehittyä. Tätä kehitystä voidaan edistää poistamalla kasvun esteitä valmennuksella, vahvistamalla alueen yritysten tarpeista lähtevää tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa sekä kehittämällä koulutus- ja tutkimuslaitosten yrityspalvelutarjontaa. Yritysten menestyminen rakentuu yhä vahvemmin kykyyn hyödyntää, soveltaa ja kaupallistaa uutta, innovatiivista tietoa ja osaamista.

Venäjä ja erityisesti Pietarin alue merkittävänä yhteistyö ja markkina-alueena tarjoaa eteläsavolaisille yrityksille ja osaamiselle kasvumahdollisuuksia, vaikka muitakaan kansainvälistymisen suuntia ei pidä unohtaa, sillä toimivathan kansainvälistyvät yritykset usein maailmanlaajuisesti. Strategian mukaisesti kehittämissä panostukset kuitenkin on syytä kohdentaa ensisijaisesti Pietarin ja Leningradin oblastin alueelle. Laajenevilla

markkinoilla menestyminen edellyttää yhteistyötä yritysten välillä niin maakunnassa kuin maakunnan rajojen yli.

Toimenpiteet:

*** Kasvuyritykset ja kasvuyritysvalmennus**

- tuetaan *ja keskitetään* - toimialat huomioiden – yritysinvestointeja
  - investointikynnyksen alentaminen
  - kiinteistöjen arvot/vakuusarvo ja riskinhallinta
  - investointityökalujen käyttö
- luodaan systemaattinen eteläsavolainen toimintamalli kasvuyritysvalmennukselle
  - löydetään ja seulotaan kasvukykyiset ja -haluiset mikroyritykset
  - etsitään pysyviä sparraajia yksityiseltä sektorilta (tukitiimitoiminta)
  - kasvustrategiat
  - luodaan kevyempi versio pienyrityksille

*** Tuetaan kilpailuetua ja tuotekehitystä (TKI)**

- *kehitetään konkreettista yrittäjien ja asiakkaiden tarpeista lähtevä TKI –toimintaa yhteistyössä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa*
  - turvataan analyysi- ja testauspalvelujen saatavuus
  - hyödynnetään innovaatioverkostot
  - edistetään uuden tiedon ja teknologioiden saatavuutta ja sovellettavuutta
- *kehityssparraajien (yritysjohtajat, TKI-toimijat) hyödyntäminen ja mallintaminen*
- *haetaan/ hyödynnetään uusia innovaatioiden muotoja*
  - markkinainnovaatiot (esim.palvelualalla)
  - toimintatapainnovaatiot (esim. maatalouden tuotekehitys/matkailu/lähiruoka)
  - radikaalit innovaatiot
  - ”luova jäljittely”
- *monipuolistetaan riskirahoitusinstrumentteja; ideointivaiheen rahoituksen hyödyntäminen*

*** Venäjä ja kansainvälistyminen**

- *edistetään E-S:n vahvojen alojen yritysten vienti- ja etabloitumispyrkimyksiä*
  - vientirenkaat, Pienyrityskeskus, ISBE:n toiminnan tehostaminen
  - tarkastellaan yhteistyömahdollisuuksia Leningradin oblastin alueella
  - hyödynnetään Pietarin yliopistojen kautta saatavat liiketoimintamahdollisuudet
- *selvitetään ulkomaalaisten matkailijoiden ja vapaa-ajan asukkaiden kiinnostus ja mahdollisuudet liiketoimintayhteistyöhön (yhteyksien luominen yrittäjiin)*
- *varaudutaan reagoimaan nopeasti ja ennakkoluulottomasti avautuviin liiketoimintamahdollisuuksiin (suhteiden ylläpito myös taantumassa)*
  - *kehitetään valmiuksia palvelulla kansainvälisiä yritysinvestoreita (palvelumalli)*

*** Sukupolvenvaihdokset**

- *tuetaan suku-/yrittäjäpolvenvaihdoksia koulutuksen ja neuvonnan avulla*
  - nuorten innostaminen yrittäjiksi ja yrittäjämäisen ajattelutavan omaksuminen
  - lopettavien yrittäjien ja potentiaalisten uusien yrittäjien (tai toimialan vaihtoa harkitsevien) yhteensaattaminen
  - sp-vaihdosprosessien läpivienti (oikea yrityksen arvotus)
  - talous- ja investointineuvonta sekä niiden hallittavuuden parantaminen
  - sp-sparraajat (sp-prosessin toteuttaneet yrityskummit)
- *haetaan uusia toimintamuotoja sp-vaihdoksiin (prosessit, yritysjärjestelyt)*
  - aktiivinen ”kättilötoiminta”
  - yrityksen ostaminen osamaksulla
  - ostettavaan yritykseen tutustuminen työn kautta (avaintyöpaikka)
- *tarjotaan eri yrittämisen vaihtoehtoja*
  - omistaja-/sp-vaihdos vs. oman uuden yrityksen perustaminen

Toimenpidekokonaisuus 3. Toimialojen kehittäminen ja uuden yritystoiminnan luominen

Nykyisten avaintuotantoalojen lisäksi on kehitettävä laajasti koko yrityskehitystä ja vahvistettava yritystoiminnan edellytyksiä. Taantuma on tuonut haasteita kaikille prosessiteollisuuden ja mekaanisen puunjalostuksen parissa toimiville yrityksille koko Suomea koettelevan metsäteollisuuden kriisin seurauksena. Erityisesti puutuotealan pk-yritysten kehittäminen täydentämään ja korvaamaan suuryritysten tuotannon jalostamista on haasteellinen tehtävä. Lisäksi Etelä-Savon teknologiateollisuus on vahvasti kytköksissä metsäklusteriin. Uhka Varkauden tehtaiden sulkemisesta heijastuu myös Etelä-Savon yritystoimintaan.

Maatalouden rakennemuutos on edelleen käynnissä ja muutokseen sopeutuminen vaatii maaseutuyrittäjyyden vahvistamista ja monipuolistamista niin maataloudessa kuin muillakin maaseutuyrittäjyyden aloilla. Etelä-Savossa maataloutta harjoitetaan tilarakenteesta ja tuotanto-oloista johtuen muuta maata vaikeammassa olosuhteissa. Maakunnassa on tarvetta mm. maatilojen yhteistyön kehittämiseen sekä muihin maaseutuyritysten kilpailukykyä vahvistaviin toimenpiteisiin.

Maakunnan elinkeinorakenteen uudistuminen ja yritystoiminnan innovatiivisuuden lisääntyminen edellyttää sekä olemassa olevien yritysten uusiutumista, uuden liiketoiminnan syntymistä että yritystoiminnan siirtymistä muualta Etelä-Savoon. Maakuntaan tarvitaan vahvojen perinteisten toimialojen lisäksi uutta yritystoimintaa elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi. Potentiaalia ja uusia mahdollisuuksia on erityisesti palvelu- ja ympäristöliiketoiminnassa sekä matkailussa, jossa on jo joitakin lupaavia esimerkkejä järviluontoa, erityisesti Saimaata, ja muita luontaisia vahvuuksia hyödyntävistä matkailukeskittymistä. Etelä-Savo ei ole kuitenkaan kyennyt riittävästi hyödyntämään niitä sijainti- ja ympäristöetuja, joita sillä on elinkeinoelämän ja työvoiman houkuttelemiseksi alueelle.

Yritysten ympäristökilpailukyvyllä vastataan sidosryhmien ympäristövaatimuksiin ja hyödynnetään ympäristönäkökohtia liiketoiminnassa kilpailijoita paremmin. Ympäristökilpailukyky on kiinteässä yhteydessä yrityksen kustannus- ja laatu- ja laatukilpailukykyyn, sillä tuotteiden ja tuotannon pelkkä ympäristöystävällisyys ja tuotannon ympäristövastuullisuus eivät yksin riitä tekemään yrityksestä menestyvää, mikäli yritys ei samalla ole kustannustehokas. Tuottavuutta voidaan lisätä parantamalla materiaali- ja energiatehokkuutta (ekotehokkuutta). Samalla, kun tehostetaan luonnonresurssien käyttöä ja ehkäistään ympäristöön kohdistuvaa haitallista kuormitusta, lisätään myös yritysten liiketaloudellista kannattavuutta.

Matkailutoimiala on merkittävä osa maakunnan elinkeinoelämää. Maakunnan matkailun kokonaiskuva ei rakennu matkailukeskusten varaan, vaan muodostuu lukuisista ympäri maakuntaa toimivista pienistä matkailuyrityksistä. Maakunnan matkailuyritykset ovat pääosin pieniä ja sijaitsevat ympäri maakuntaa. Etelä-Savon matkailulle luonteenomaista on myös runsas mökkitarjonta ja kesäkausipainotteisuus. Oheiset realiteetit huomioiden on matkailuelinkeinon kehittämisen kannalta oleellista luoda alueelle verkostomaisia matkailutuotteita ja palveluita. Maakunta tunnetaan vahvana kesämatkailun maakuntana, mutta tulevaisuudessa kasvua on haettava uusista matkailusesongeista, jotka sijoittuvat myös talvikaudelle. Matkailuelinkeinon kehittäminen vaatii entistä laajempia yhteistyöverkostoja, jotka ylittävät toimialarajat ennakkoluulottomalla tavalla.

Toimenpiteet:

*** Ekotehokkuus**

- *Kehitetään kestävästä kehityksen mukaista ympäristöliiketoimintaa*
  - *oman alueen uusiutuviin energiavaroihin perustuva energian- ja polttoainetuotanto*
  - *suljetun kierron prosessitekniset ratkaisut*
  - *kevyet ja kestävät materiaalit*
  - *ekologiset suojausmenetelmät*
  - *ekologinen rakentaminen*
  - *ekoteollisuuspuistot*
- *Panostetaan yritysten ja julkishallinnon energia- ja materiaalitehokkuuteen*
  - *ekotehokkuuskonsultoinnin ja -palveluiden kehittäminen*
  - *energianeuvonnan palvelukeskus Mikkeliin (sis. Itä-Suomen energia- ja ilmastoinfo)*

*** Palvelujen kehittäminen**

- *haetaan uusia toimintatapoja palveluliiketoiminnan synnyttämiseksi*
  - *konseptoidaan palvelutuotanto tuottavammaksi liiketoiminnaksi*
  - *kehitetään sähköisiä palveluja*
  - *panostetaan palveluinnovaatioiden kehittämiseen kasvavilla markkinoilla*

- *business to business -palvelujen ja kuluttajapalvelujen tehokas hyödyntäminen ja uudet toimintamallit*
- *tuetaan hyvinvointipalveluyritysten ja teknologiayritysten yhteistyötä uusien, kustannustehokkaiden ja kilpailukykyisten palvelukonseptien kehittämiseksi*
  - *Em. alojen ja ratkaisujen kytkeminen matkailun tuotteistamiseen*
  - *yksityisten senioripalvelujen tuotteistus*
  - *palvelusetelien käyttöönotto*

* **Matkailu**

- *matkailukeskittymien vahvistamiseksi tuetaan kasvuhakuisten matkailuyritysverkostojen ja veturiyritysten investointeja.*
- *kehitetään matkailullisia tuotteita, tapahtumia ja palveluita erityisesti seuraaviin teemoihin nojautuen vesistöt, kulttuuri ja hyvinvointi*
- *lisätään matkailuyritysten valmiutta saattaa tuotteensa jakoon sähköisiin myyntikanaviin*

* **Metsä- ja puutuoteteollisuus**

- *muutosten ennakointi, varautumissuunnitelmat ja niiden mallintaminen*
- *metsäenergian ja biopolttoaineiden markkinoille tulon ja käytön lisääminen*
  - *puun korjuun uudet muodot uusien tuotantotarpeiden käyttöön*
- *uusien mekaanisen puunjalostuksen hankkeiden edistäminen*
- *lähialueen (erit. Itä-Suomi) yritysten kanssa yhteistyö ja verkottuminen (Varkaus, biodiesel, laiterakennus)*

* **Metalli- ja muu teknologiateollisuus**

- *jatkojalostusasteen nosto; omien tuotteiden kehittäminen*
- *automaatioasteen nosto (robottihitsaus, suunnittelun automatisointi)*
- *monikonekäytön hyödyntäminen*
- *toimitusketjujen hallinta*

* **Metsä- ja maatalouselinkeinot**

- *metsätalouden kannattavuuden parantaminen ja kantorahatulojen turvaaminen*
  - *metsien hyödyntämisen ja hoidon edistäminen*
  - *metsänomistajien koulutuksen ja neuvonnan lisääminen*
  - *metsänomistajien palveluiden kehittäminen (verkkopalvelut ym.)*
- *maatalousyriyten välisen yhteistyön syventäminen erikoistumalla, työnjakoa ja urakointia tehokkaasti hyödyntämällä*
  - *maaseutumatkailun ja mm. elintarvikkeiden jalostajien yhteistyö markkinoinnin, tuotekehittelyn ja kokonaisvaltaisten palvelujen tuottamiseksi*
  - *tiedon välittäminen erityisesti tuotannon tehostamiseen ja kustannusten alentamiseen liittyvistä uusista mahdollisuuksista ja niiden soveltaminen Etelä-Savon olosuhteisiin, uuden tuotantoteknologian käyttöönoton helpottaminen.*
- *maatalousmaan säilyttäminen elintarviketuotannossa*
- *ravinteiden käytön seurannan kehittäminen, uudet karjanlannan käyttömuodot (mm. biokaasu), kun yksikkökoot kasvavat*

TL 2. UUDISTUNEET JA ERIKOISTUNEET OSAAMISRAKENTEET

Maakuntastrategian päämäärät 2015

- **Uudistuneet ja erikoistuneet koulutus- ja tutkimusrakenteet tukevat erityisesti kärkiosaamisalojen menestystä ja ovat kansallista huipputasoa**

Kriittiset menestystekijät:

- 2. asteen koulutuksen tehokkuus ja monipuolisuus
- Korkeakoulutarjonnan monipuolisuus
- Tutkimus- ja innovaatorakenteiden vakiintuneisuus

- **Maakunnan toimijoiden Venäjä-osaaminen ja vahva verkostoituminen erityisesti Pietarin alueella vahvistaa maakunnan vetovoimaa**

Kriittiset menestystekijät:

- Koulutusvaihdon lisääntyminen ja vakiintuminen (vaihto-ohjelmat)
- Venäjän kieli- ja kulttuuriosaaminen

Maakuntaohjelman tavoitteet ja toimenpiteet 2011-2014

Yleisperustelut

Vetovoimainen koulutus ja laadukkaat sekä monipuoliset työmahdollisuudet ovat alueellisen kilpailukyvyn keskeisiä tekijöitä. Pienenevien ikäluokkien, vähenevän työikäisten määrän ja vieläkin alhaisen koulutustason kanssa kamppailevalle Etelä-Savolle on erityisen tärkeää huolehtia osaamisrakenteistaan tavalla, jotka tukevat niin työelämän tarpeita kuin nuortenkin odotuksia ammattiin kouluttautumisesta. Koulutuksen rinnalla on huolehdittava myös siitä, että erityisesti kansainvälisillä markkinoilla toimiville yrityksille tarjotaan sellaisia tki-palveluita, jotka tukevat yritysten omaa tuotekehitystä ja vahvistavat niiden kilpailukykyä.

Etelä-Savon menestymisen kannalta on suuri merkitys sillä, että omalla alueella on kaikille nuorille tarjolla laadukasta peruskoulun jälkeistä toisen asteen koulutusta. Toisen asteen koulutuksessa korostuvat sen lisäksi, että huolehditaan koko ikäluokan koulutuksen jatkuvuudesta erityisesti se, että toisen asteen jälkeen valmiudet niin työelämään kuin koulutuksen jatkamiseen ovat parhaat mahdolliset. Tämä edellyttää uusia toimintatapoja ja tiivistä yhteistyötä toisen asteen koulutuskentässä sekä aktiivista vuorovaikutusta työelämän kanssa. Maakunnan toisen asteen koulutus on laadukasta ja yhteistyölle on rakennettu toimivia mekaniismeja, joten edellytykset monipuoliselle ja laadukkaalle koulutustarjonnalle ovat olemassa. Maakunnassa on kaksi laaja-alaista ammatillisen koulutuksen tuottajaa Etelä-Savon koulutus Oy ja Itä-Savon koulutuksen kuntayhtymä ja useita suppeamman tarjonnan ammatillisia ja muita oppilaitoksia kuten Suomen Nuorisopisto, Bovallius-säätiön oppilaitos ja Savonlinnan taidelukio.

Etelä-Savon suurin haaste on maakunnan korkea-asteen rakenteissa. Maakunnan ammattikorkeakouluilla on laaja koulutustarjonta ja ne tarjoavat monia mahdollisuuksia niin maakunnan omille nuorille kuin laajemminkin kansallisesti ja kansainvälisesti. Ammattikorkeakoulujen useaa maakuntaa koskeva tiivistyvä yhteistyö parhaimmillaan vahvistaa ammattikorkeakoulujen asemaa koulutuskentässä tehostamalla niiden toimintaa ja antamalla paremmat edellytykset erikoistumiseen ja keskinäiseen työnjakoon. Tämä luo myös nykyistä parempia edellytyksiä t&k-toimintojen vahvistamiselle ja suuntaamiselle tukemaan ympäröivän alueen elin-kenoelämän tarpeita. Etelä-Savossa toimii kaksi ammattikorkeakoulua, Mikkelin ammattikorkeakoulu, jolla on kampukset Mikkelissä, Savonlinnassa ja Pieksämäellä sekä Diakonia ammattikorkeakoulun Itä-yksikkö, joka sijaitsee Pieksämäellä.

Maakunnassa tarjolla oleva yliopistokoulutus on laadukasta ja kansallisesti ja kansainvälisesti erittäinkin kilpailukykyistä. Tarjonta on kuitenkin varsin suppeaa (liiketalous, opettajakoulutus), mikä merkitsee sitä, että merkittävä osa yliopistoihin hakeutuvista nuorista opiskelee maakunnan ulkopuolelle. Maakunnan kannalta suuri merkitys on tki-toiminnan suuntaamisella ja sillä miten yliopistot tuottavimmin kytketään tähän työhön. Etelä-Savossa on kuuden yliopiston yksiköitä tai toimintaa. Mikkelin yliopistokeskuksessa ovat mukana Helsingin yliopisto, Helsingin kauppakorkeakoulu /Aalto yliopisto, Lappeenrannan teknillinen yliopisto ja Kuopion

yliopisto/Itä-Suomen yliopisto. Myös Tampereen teknillisellä yliopistolla on toimintoja Mikkelissä. Savonlinnassa on Itä-Suomen yliopiston kolmas kampus sekä Lappeenrannan teknillisen yliopiston yksikkö.

Koulutuksessa kansainvälisyydellä on yhä suurempi merkitys. Eurooppalainen koulutuspolitiikka ja OPMn kansainvälistymisstrategia ohjaavat koulutusjärjestelmän kehittämistä. Kansainvälinen yhteistyö on entistä tärkeämpää ja tämän yhteistyön kasvu näkyy enenevästi myös tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa (tki). Maakunnassa on panostettu ja panostetaan Venäjään ja yhteistyön syventäminen erityisesti Pietarissa olevien yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa on keskeistä. Oppilas- ja opettajavaihto ovat olleet ja tulevat lisääntyvässä määrin olemaan osa oppilaitosten kansainvälisyyteen liittyvistä perustoimista. Kehittämisen kohteena tulisi olla laajemmin yhteistyövalmiuksien kehittäminen kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Erityisesti Venäjä tarjoaa monia mahdollisuuksia uusille yhteistyöavauksille niin opetuksessa kuin tki-toiminnoissakin. Venäjän ohella maakunnassa olisikin tarpeen arvioida kansainvälistymisen sisältöjä, suuntautumisia ja resurssointia

Ammatillisen aikuiskoulutuksen merkitys korostuu ikäluokkakehityksen ja työelämän yhä nopeutuvien muutosten johdosta. Elinikäinen oppiminen on yleinen teema. Kaikilla koulutusasteilla jatko- ja täydennyskoulutuksen kuten myös uudelleen koulutuksen tarjontaan panostetaan entistä enemmän. Monipuolinen ja laadukas aikuiskoulutus on yhä tärkeämpi niin alueellinen kuin oppilaitostenkin kilpailukykytekijä.

Vuoden 2010 aikana maakunnat tekevät yhdessä opetushallituksen kanssa ennusteet koulutetun työvoiman tarpeista vuodelle 2020. Tämän selvitystyön pohjalta valmistellaan maakunnittaiset ja valtakunnalliset esitykset koulutuksen mitoituksista eli aloituspaikoista vuodelle 2016. Tämän prosessin yhteydessä maakunnassa tehdään arviointi koulutusorganisaatioiden väliseen yhteistyöhön, työnjakoon ja erikoistumiseen liittyvistä strategisista kilpailukykyyn vaikuttavista tekijöistä.

Maakunnassa on myös sektoritutkimuslaitoksia: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT, Metsäntutkimuslaitos Metla ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos RKTL.

Toimenpidekokonaisuus 1. Tehokas ja monipuolinen toisen asteen koulutuskokonaisuus

Peruskoulun jälkeen alueella tulee olla monipuoliset, laadukkaat ja kohtuullisesti saavutettavat toisen asteen koulutuspalvelut. Olennaista on, että kaikille peruskoulunsa päättävillä nuorilla on omassa maakunnassa/seudulla mielekäs vaihtoehto jatkaa toisen asteen koulutuksessa. Peruskoulun päättyessä on tärkeää huolehtia siitä, että nuorilla erilaiset vaihtoehdot ja mahdollisuudet ovat hyvin tiedossa ja että huolehditaan siitä, että tässä koulutuksen taitekohdassa ei keskeyttämisä tapahdu.

Toisen asteen koulutus tarjoaa kaksi hyvää koulutuskäytävää lukion ja ammatillisen koulutuksen. Etelä-Savossa kummankin väylän tarjoamia palveluita kehitetään ja keskinäisellä yhteistyöllä luodaan toimintamalleja, jotka monipuolistavat nuorten valintamahdollisuuksia ja antavat entistä parempia valmiuksia niin suoraan ammattiin kouluttautuville kuin jatko-opiskeluun tähtääville.

Maakunnan ikäluokkakehitys huomioiden tulee jatkaa ammatillisen koulutuksen kokoamiseen tähtäviä toimenpiteitä siltä osin kuin se luonnollisesti ja vapaaehtoisesti toteutuu. Eri toimijoiden välistä työnjakoa kehittämällä rakennetaan tehokas ja toimiva työnjako, joka turvaa monipuolisen ja laadukkaan ammatillisen koulutuksen kehittymisen ja säilymisen maakunnassa. Etelä-Savossa on runsaasti ammatillista erityiskoulutusta, jonka tarjoamat mahdollisuudet tulee huomioida koulutuksen toimintaedellytyksistä huolehdittaessa.

Maakunnassa on panostettu paljon tki-toimintaympäristöön. Kohteena on ollut erityisesti ammattikorkeakoulun tutkimusosaamisen vahvistaminen ja yliopistojen osaamisen liittäminen luotaviin rakenteisiin. Haasteena on, miten toisen asteen koulutus ja erityisesti ammatillisen koulutuksen puolella syntynyt osaaminen ja olemassa oleva toimintaympäristö voitaisiin paremmin hyödyntää ja kytkeä osaksi maakunnan tki-rakenteita.

Toisen asteen koulutuksen kehittämisen linjauksia varten on maakunnassa laadittu toisen asteen koulutuksen strategia ja sen toteuttamiseksi toimenpideohjelma. Lukiokoulutuksen tulevaisuuden eri vaihtoehtojen arvioimiseksi on maakunnassa laadittu lukioverkkoselvitys.

Toimenpiteet:

*** Vahvistetaan lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä**

- *Tehostetaan peruskoulun opinto-ohjausta ja vahvistetaan seurantajärjestelmää niin, että voidaan entistä paremmin huolehtia nuorten koulutuksen jatkumosta siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle. Panostetaan erityisesti pudokkaiden määrän minimoimiseen.*
- *Jatketaan maakunnassa on toteutettua Mun juttu-hanketta, jonka puitteissa on luotu käytännön toimintamalli, joka tarjoaa toisen asteen opiskelijoille mahdollisuudet monipuolisempaan oppiainevalikoimaan. Hankkeen päätyttyä siirretään toimintamalli normaaliksi toisen asteen koulutusorganisaatioiden yhteistyöksi.*

*** Ammatillisen koulutuksen kokoaminen, työnjako ja erikoistuminen sekä yhteistyön syventäminen**

- *Jatketaan ammatillisen koulutuksen kokoamista siltä osin kuin se luontevasti voidaan toteuttaa. Selvitetään ne koulutuslinjat, joiden kohdalla tulevaisuudessa on suurin tarve yhteistyöhön, työnjakoon ja erikoistumiseen. Tämä selvitys tehdään työvoima- ja koulutustarpeiden arvioinnin yhteydessä.*
- *Jatketaan pitkään jatkuneen ja toimivan yhteistyön syventämistä ja toteutetaan suunniteltua työnjakoa ja erikoistumista erityisesti kalliilla ja suurilla investointeja vaativilla koulutusaloilla.*
- *Huolehditaan siitä, että elinkeinoelämän seudulliset työvoimatarpeet näkyvät ja toteutuvat tulevissa aloituspaikkojen mitoituksissa.*
- *Tuetaan ammatillisen koulutuksen toimijoiden keskinäisen yhteistyön tiivistämistä kansainvälistymisvalmiuksien vahvistamiseksi. Yhteistyön kohteena erityisesti Venäjän lähialueilla olevat vastaavat koulutusorganisaatiot. Toimijat kartoittavat keskenään yhteistyön sisällöt ja muodot.*
- *Huolehditaan venäjänkielen opetuksen jatkuvuudesta toisella asteella*

*** Optimaalisen lukioverkon rakentuminen saavutettavuudesta huolehtien**

- *Kunnat arvioivat lukioverkkoselvityksen ja omien kehittämissuunnitelmien pohjalta omien lukioidensa toimintaedellytykset ja tarpeet keskinäiselle yhteistyölle. Rakennetaan verkosto joka hyödyntää tehokkaasti olemassa olevia resursseja ja erikoistumisen mahdollisuuksia.*
- *Luodaan edellytykset teknologian tehokkaaseen hyödyntämiseen lukion koulutustarjonnan pitämiseksi monipuolisena kaikissa maakunnan lukioissa.*

*** Kytetään toisen asteen koulutus osaksi maakunnan tki-rakenteita**

- *Kehitetään toimintamalli, jossa toinen aste kytetään osaksi maakunnan tki-rakenteita erityisesti maakunnan strategisilla aloilla.*
- *Kannustetaan yrittäjyyteen ja tuetaan innovaatioiden synnyttämistä myös toisella asteella.*
- *Edistetään ammatillisten oppilaitosten valmiuksia vastata aikuiskoulutuksella työelämän muuttuviin haasteisiin erityisesti maakunnan strategisilla aloilla.*

Toimenpidekokonaisuus 2. Kilpailukykyinen korkeakoulutarjonta

Vaikka korkea-asteen koulutus onkin luonteeltaan kansallista ja/tai useamman maakunnan aluetta koskevaa, niin ikäluokkakehitys tuo mukanaan entistä tiukemman kilpailun opiskelijoista, opettajista ja tutkijoista. Tämä heijastuu erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomeen, joilla alueilla nuorisokäluokka pienenee muuta maata nopeammin. Korkeakoulukenttään on muodostunut ja muodostumassa liittoutumia niin yliopistojen kuin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kesken. Tällä tavoin haetaan vahvempia asemia muuttuvassa toimintakentässä. Erityisesti tutkimusta tullaan keskittämään ja yliopistojen sekä ammattikorkeakoulujen profiloitumista vahvistamaan. Tämä merkitsee myös resurssien suuntaamista näiden periaatteiden mukaisesti.

Ammattikorkeakoulut ovat pystyneet kohtuullisen hyvin vahvistamaan omia asemiaan ja niillä on yhä selkeämpi tehtävä suomalaisessa korkeakoulutuksessa. Erityisesti maakunnissa, joissa yliopistokoulutuksen määrä on vähäinen ammattikorkeakoulujen rooli korkeakoulutuksen tarjoajana korostuu. Tämä rooli tulisi huomioida koulutuksen alueellisessa mitoituksessa

Maakunnassa olevat yliopistoyksiköt ovat kehittyneet kilpailukykyisiksi, Koulutustarjonta on kansallista ja vahvasti myös kansainvälistä. Yliopistokoulutus omassa maakunnassa tarjoaa kuitenkin varsin rajoitetut opiskelumahdollisuudet. Yliopistojen rooli on tulevaisuudessa tärkeä erityisesti jatko- ja täydennyskoulutuksen tarjoajina sekä maakunnan tki-toimintojen kilpailukykyyn kehittämässä ja vahvistamisessa.

Etelä-Savo on koulutuksessa ja tutkimuksessa sidottu nyt ja myös tulevaisuudessa useampaan yhteistyösuuntaan. Maakunnan omalta alueelta puuttuvaa osaamista on haettu ja haettava sieltä, mistä sitä maakunnan näkökulmasta on parhaiten ja korkeatasoisimpana saatavissa. Tavoitteena on, että yliopistojen ja

ammattikorkeakoulujen tiivistyvän yhteistyön ja strategisten liittoutumisten myötä koulutuksen vetovoima kasvaa ja maakunnan kansallinen ja kansainvälinen kilpailukyky vahvistuu.

Toimenpiteet:

Korkeakoulujen toimintaedellytysten tukeminen

*** Ammattikorkeakoulujen koulutustarjonta monipuolista, erikoistumisen edistäminen**

- *Korostetaan ammattikorkeakoulun roolia maakunnissa, joissa vähän yliopistotasosta koulutustarjontaa. Koulutuksen mitoituksessa tämä tulee huomioida aloituspaikkoja lisäävänä tekijänä.*
- *Edistetään ammattikorkeakoulujen omien strategioiden toteutumista ja tuetaan niiden toimenpiteitä koulutuksen monipuolisuuden ja laadun turvaamiseksi (esim. ylemmät amk-tutkinnot).*

*** Yliopistojen pitkäjänteinen sitoutuminen läsnäoloon maakunnassa**

- *Yliopistojen tulee yhdessä maakuntien ja eri toimijoiden kanssa löytää toimintatavat, jotka tukevat yliopistojen osaamisen säilymistä ja kehittymistä myös pääkampusten ulkopuolella.*
- *Huolehditaan hyvän toimintaympäristön olemassaolosta.*
- *Hyödynnetään tehokkaammin maakunnassa olevien yksiköiden erityisosaamista ja kytketään sitä kiinteämmin mukaan elinkeinojen kehittämistyöhön (esim. opettajakoulutus, kansainvälinen liiketoiminta, yrittäjyys, matkailu, elintarvike)*

*** Korkeakoulujen keskinäisen yhteistyön edistäminen ja vahvistaminen**

- *Edistetään korkeakoulujen jatko- ja täydennyskoulutuksen kehittymistä ja kilpailukykyä ja tuetaan ao. koulutustuotteiden rakentamista kansainväliseen tarjontaan (esim. kaksoistutkinnot, yrittäjäkoulutus)*
- *Tuetaan korkeakoulujen yhteistyön tiivistämistä ja työnjaon kehittymistä*

*** Kansainvälisten verkostojen rakentaminen koulutuksessa ja tki-toiminnoissa**

- *Selvitetään tärkeimmät kansainväliset yhteistyötahot erityisesti maakunnan painopistealoilla ja arvioidaan mitä verkostoja erityisesti tarvitaan*
- *Tuetaan keskeisten verkostojen rakentumista ja kehittymistä*

Toimenpidekokonaisuus 3. Vakiintuneet ja toimivat tutkimus- ja kehitys- ja innovaatio-rakenteet

Etelä-Savossa on viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana panostettu merkittävästi maakunnan osaamisrakenteisiin ja erityisesti tutkimus-, kehitys- ja innovaatioympäristön saattamiseksi kilpailukykyiseksi ja maakunnan elinkeinoelämää hyödyntäväksi. Kansalliset linjaukset kuten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujenkin strategiat korostavat yritysten kansainvälisen kilpailukykyyn edistämistä tukevan alueellisen tki-toiminnan merkitystä. Etelä-Savo on kaudella 2007-2013 mukana neljässä osaamiskeskusohjelmassa, joiden kautta alueen toimijat ovat valtakunnallisesti verkottuneet tärkeimpiin kansallisiin klustereihin:

Mikkeli: Nanoteknologia (Jyväskylä Innovation), uusiutuva metsäteollisuus (Lappeenranta Innovation)

Savonlinna: Matkailu/elämystuotanto (Savonlinnan Innovaatiokeskus)

Savonlinna/Varkaus/Kaakkois-Suomi: Uusiutuva metsäteollisuus, erityisteema kuidut-energia-elinkaari lisäksi älykkäät koneet (Lappeenranta Innovation)

Tiede- ja tutkimusyhteisöjen synnyttäminen ja rakentaminen vakiintuneeseen, kilpailukykyiseen tki-työhön vaatii pitkäjänteisyyttä ja usean tahon sitoutuneisuutta tehtyihin valintoihin. Näistä valinnoista on tarpeen pitää kiinni, mikäli erityisiä syitä muihin ratkaisuihin ei ole. Lisäksi on huomioitava, että rakenteet ovat joustavia ja mahdollistavat ”vanhojen” toimintojen vahvistamisen lisäksi uudet avaukset. Kiinteä yhteys yrityksiin ja julkisen sektorin toimijoihin on olennainen osa t&k-toiminnan kehittämistä.

Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kehittymistä ja vahvistumista tukeva toimintaympäristö on perusta myös maakunnan innovaatiotoiminnalle ja -rakenteille. Niin rakennettu toimintaympäristö kuin olemassa oleva osaaminen on saatettava täysimittaisesti myös maakunnan elinkeinoelämän tki-toimintojen työkaluksi.

Maakunnan tki-toiminnan valittuja painopisteitä ovat: 1) Materiaalit erityisesti ohutkalvopinnoitteet ja komposiitit, 2) ympäristökemia ja ympäristön tilan monitoroiminen, 3) bioenergia (korjuu, logistiikka), 4) kuitu, prosessit, elinkaari, 5) matkailu- ja elämystuotanto, 6) digitointi, sähköinen arkistointi.

Hyvinvointi on laaja kokonaisuus ja sen eri osa-alueilla nähdään tarvetta tki-toiminnan vahvistamiseen. Tätä kokonaisuutta tulee vielä tarkemmin arvioida esim. hoivapalvelut, hoivayrittäjyys.

Parhaillaan laadittavassa innovaatiostrategiassa tarkastellaan vielä valittavia painopisteitä ja niiden keskinäistä asemaa.

Toimenpiteet:

* Huolehditaan kilpailukyisestä TKI-ympäristöstä

- *Tuetaan erityisesti valittujen avainalojen toimintaympäristön säilymisestä korkeatasoisena ja veto-voimaisena. Yhteistyötä korkeakoulujen ja elinkeinoelämän välillä tiivistetään oikeiden toimenpiteiden varmistamiseksi.*
- *Turvataan pitkäjänteinen yhteistyö tärkeimpien kumppaneiden kanssa pitkäaikaisilla sopimuksilla.*

* Voimavarojen kokoaminen maakunnan strategisilla avainaloilla

- *Suunnataan maakunnan käytettävissä olevia resursseja merkittäviltä osin valittujen avainalojen tki-toimintaan. Edistetään eri toimijoiden yhteistyötä ja resurssien suuntaamista valittujen painopisteiden mukaisesti.*

* Innovaatorakenteet tukevat yritysten kilpailukykyä

- *Maakunnan osaamirakenteet ja erityisesti tki-rakenteet kytketään toimivaksi työkaluksi hyödyntämään entistä tehokkaammin maakunnan yritysten omaa tuotekehitystä*

TL 3. LAADUKKAAT HYVINVOINTIPALVELUT

Päämäärät 2015

- *Kustannustehokas, taloudellisesti kestävä ja laadukkaat peruspalvelut takaava kuntarakenne ja pääosin työssäkäyntialueisiin pohjautuva palvelurakenne.*
- *Palvelurakenteen uudistaminen toteutetaan asiakaslähtöisesti ja kansalaisten elämäntilanteen mukaisten palvelujen turvaamisella. Palvelujen tuottaminen Etelä-Savon harvaan ja kauttaaltaan asutulla maaseudulla asuville kansalaisille vaatii innovatiivisia yhteistyöratkaisuja käynnissä olevan palvelurakennemuutoksen toteuttamisessa.*

Kriittiset menestystekijät:

- *Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuspalvelujen tuotannon rakenteellinen uudistaminen*
- *Kuntarakenteen ja -yhteistyön uudistaminen*
- *Kunnallistalouden tasapaino*
- *Palvelujen laatu*

Kriittiset menestystekijät nousevat esille Etelä-Savon kuntien heikon taloudellisen perustan ja väestön ikääntymisen ja tätä seuraavan palvelutarpeiden voimakkaan lisääntymisen seurauksena. Kuntien vastuulla olevien palvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen tarvitaan uusia rakenteita ja toimintamalleja. Etelä-Savossa kohdistuu käynnissä olevaan kunta- ja palvelurakennemuutukseen erityisen suuria odotuksia palvelutuotannon tehostumisesta ja palvelujen turvaamisesta.

Ammatillisen koulutuksen osalta Mikkelin ja Pieksämäen ammatillinen perustasoinen ja aikuiskoulutus ovat yhdistyneet Etelä-Savon Koulutus Oy:n ylläpitäviksi. Tämä järjestely mahdollistaa myös koko toisen asteen koulutuksen kokoamisen samalle ylläpitäjälle. Myös Savonlinnan seudun ammatillisen koulutuksen järjestäminen Savonlinnan ammattiopiston toimesta täyttää Paras -puitelain väestöpohjavaatimuksen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat vielä suurelta osin järjestämättä Paras-lainsäädännön mukaisiksi. Palvelurakennemuutuksen tavoitteena on turvata sosiaali- ja terveydenhuollossa eheät palvelu- ja hoitoketjut.

Kuntarakennemuutoksen selvittäminen tulisi tehdä palvelurakennemuutoksen rinnalla. On selvää, että monipuolisia kuntien yhteistyöhön perustuvia palvelurakenteita ei ole mielekästä toteuttaa, jos lähitulevaisuudessa toteutuu riittävästi kuntaliitoksia.

Sosiaali- ja terveystalouden uudelleenjärjestelyjen yhteydessä varmistetaan välttämättömien perus- ja lähi-palvelujen saatavuus koko maakunnassa.

Maakuntaohjelman tavoitteet ja toimenpiteet 2011-2014

Yleisperustelut

Ennaltaehkäisevien palvelujen merkitys lisääntyy. Hyvinvointi nähdään kokonaisuutena ja tuki oman vastuun lisäämiseen on keskeinen. Liikunta ja monipuolinen kulttuuri- ja yhteisöllinen harrastustoiminta lisääntyvät. Esimerkiksi ikääntyvien kansalaisten terveydentila on lähtökohdiltaan parempi kuin aiemmin. Tavoite onkin tukea vanhenevia kansalaisia säilyttämään hyvinvointinsa mahdollisimman pitkään.

Etelä-Savon väestön ikärakenne muuttuu voimakkaasti vanhusvoittoisemmaksi. Palvelujen tarpeen lisääntyminen ja samanaikainen voimakas kuntien henkilöstön eläköityminen pakottavat tarkastelemaan palvelujen tuotantorakenteita ja kustannusten muodostumista erittäin kriittisesti. Etelä-Savon kuntien talouden pohja on heikko. Kunta- ja palvelurakenteen muutos vastaamaan palvelujen kysynnän muutoksiin on välttämätön.

Väestön ikärakenteen muuttaminen ja muuttovoiton synnyttäminen vaativat myönteisen työpaikkakehityksen lisäksi, että palvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa kehitetään uusia rakenteita ja toimintatapoja. Erityisesti lapsiperheiden ja nuorten palveluiden kehittämisellä voidaan lisätä maakunnan kiinnostavuutta asuin- ja työpaikkana.

Kunnat ovat laajasti siirtymässä palvelujen järjestämisen ja tuottamisen eriyttämiseen. Julkisten hyvinvointipalvelujen rahoituspohja säilyy edelleen pääosin verorahoitteisena. Palvelujen tuotanto siirtyy entistä enemmän julkisen järjestämistä vastuun ja palvelutuotannon ohella yksityisten ja yhteisöjen tuottamiseksi. Kuntien ja yritysten kumppanuudet palvelutuotannossa lisääntyvät. Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella koko palvelujen tuotantokenttää laajasti. Asiakkaan oikeudet palvelun tarjoajan valintaa tulevat lisääntymään. Palvelujen laadulla on kasvava merkitys valintaa tekevän asiakkaan näkökulmasta. Palvelutarpeiden ja -kysynnän muuttuessa palvelutuotannon monipuolistumisella on mahdollista vastata kysynnän muutoksiin nopeasti.

Uuden teknologian soveltamismahdollisuudet hyvinvointipalvelujen tuottamisessa ja saavutettavuuden parantamisessa ovat kehittymässä. Teknologian mukaantulo palvelutuotantoon muuttaa palveluprosesseja. Asiakaslähtöinen palvelujen tuottamistapa edellyttää teknologian sovellusten kehittymistä joustaviksi ja helpokäyttöisiksi.

Hyvinvointipalvelujen kehittämiseen on suunnattu erilaisilla ohjelmilla voimavaroja.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnoimassa *Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa* (Kaste) määritellään sosiaali- ja terveyshuollon yleiset kehittämistavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2008-2011. Sen päätavoitteena on lisätä osallisuutta ja vähentää syrjäytymistä, lisätä terveyttä ja hyvinvointia sekä parantaa palveluiden laatua, vaikuttavuutta, saatavuutta ja kaventaa alueellisia eroja. Tavoitteisiin pyritään ehkäisemällä ongelmia ennalta ja puuttamalla niihin mahdollisimman varhain, varmistamalla alan henkilöstön osaaminen ja riittävyys sekä luomalla sosiaali- ja terveydenhuollon ehyet palvelukokonaisuudet ja hyvät toimintamallit. Toimenpiteiden toteuttajina ovat valtio, kunnat, kuntayhtymät ja järjestöt. Hankkeet toteutetaan joko valtakunnallisina tai erityisvastuualueilla (Itä- ja Keski-Suomi).

Tekesin *Innovaatiot sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä* -ohjelman tavoitteena on uudistaa julkisen sektorin järjestämistä vastuulla olevaa sosiaali- ja terveyspalvelutuotantoa, edistää palvelujen saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta sekä edistää yritysten liiketoimintamahdollisuuksia alalla. Tavoitteisiin päästään kehittämällä sosiaali- ja terveydenhuoltoon palvelujärjestelmää uudistavia, asiakaslähtöisiä yhteistyö- ja toimintamalleja. Uudistamisen tulee tapahtua julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä.

Työ- ja elinkeinoministeriö on avannut *Hyvinvointi* -hankkeen, jonka tavoitteena on turvata osaavan työvoiman saanti hyvinvointialalla, kehittää yrittäjyyden ja yritystoiminnan edellytyksiä ja parantaa tuottavuutta.

Hanke keskittyy niihin työ- ja elinkeinohallinnon vastuulla oleviin keinoihin, joilla voidaan parantaa hyvinvointipalvelujen työ- ja elinkeinopoliittisia edellytyksiä. Näitä ovat työvoima-, yritys- ja innovaatiopalvelut, työelämän kehittämispalvelut sekä aluekehittämissuunnitelmat. Hankkeessa selvitetään toimialan kipupisteet, kehittämistarpeet ja -mahdollisuudet. Näiden pohjalta määritellään tarvittavat kehittämissuunnitelmat ja käynnistetään ohjelma niitä toteuttamaan. Alkuvaiheessa hanke keskittyy sosiaali- ja terveysalaan eli hoito- ja hoivapalveluihin. Myöhemmin arvioidaan tarvetta ja mahdollisuuksia laajentaa hanketta myös muille toimialoille, kuten matkailuun, elintarvikealalle ja kulttuuriin.

Etelä-Savossa hyvinvointipalvelujen kehittämishankkeita voidaan toteuttaa myös Itä-Suomen EAKR-ohjelmassa sekä Manner-Suomen ESR-ohjelman Itä-Suomen suuralueosiossa.

Toimenpidekokonaisuus 1. Ennakoiva terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen

Kansalaisten hyvinvointi rakentuu monista eri tekijöistä, joista julkiset palvelut ovat vain osa. Julkisilla palveluilla voidaan tukea ihmisten elämänkaaren eri vaiheiden hyvinvointia tai palauttaa heidän toimintakykynsä. Näistä sosiaali- ja terveys- sekä koulutuspalvelut ovat keskeisiä. Vaikuttavimmillaan palvelut ovat ennakoivia, ihmisten omaa vastuuta hyvinvoinnin ylläpidossa tukevia toimenpiteitä. Palveluiden tuottamisen tulisi rakentua moniammatillisuuden ja kumppanuuden toimintaperiaatteelle.

Terveelliset elämäntavat ja monipuolinen ravinto ovat keskeisiä terveyden synnyttäjiä ja ylläpitäjiä. Siten kulutustottumuksilla ja erityisesti elintarvikkeiden valmistuksella ja tarjonnalla voidaan ohjata kansalaisten elämäntapoja terveellisemmiksi. Hyvinvoinnin vahvistamiseen tähtäävät myös liiallisen alkoholin kulutuksen pysäyttäminen ja huumeiden käytön estäminen. Osana ennaltaehkäisevää toimintaa on haettava uusia toimintamuotoja valistuksen vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon ja työterveyshuollon merkitys on merkittävä kansalaisten hyvinvoinnin tukemisessa. Palveluja tulisi kehittää selkeiksi osiksi palveluketjua, missä tavoitteena on ihmisten elämänmittainen kokonaishyvinvointi.

Toimenpiteet:

- * **Tuetaan yksilön omaa vastuuta hyvinvoinnin ylläpidossa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistamalla**
  - *tuetaan yksilöllistä hyvinvointia uusilla toimintamalleilla*
  - *kehitetään yhteisöllisyyden vahvistumista tukevia toimia*
  - *edistetään terveyttä edistävää elämäntapaa*
  - *vahvistetaan ja kehitetään lähiyhteisöjen toimintaa*
- * **Työterveyshuolto osaksi kokonaishyvinvoinnin tukemista**
  - *työhyvinvointi osaksi kokonaishyvinvointia*
- * **Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto osaksi kokonaishyvinvoinnin tukemista**
  - *kouluterveydenhuolto nuorten terveydenedistäjänä*
  - *kehitetään oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluja*
- * **Edistetään kansalaisjärjestöjen toimintaa ja kansalaisten osallisuutta**
  - *tuetaan järjestöjen toimintaa palvelujen tuottamisessa*
  - *tuetaan kansalaisten osallisuutta hyvinvointipalvelujen kehittämisessä*
  - *kytketään sosiaaliset mediat yhteisöllisyyden lisääjiksi*
  - *tuetaan ikääntyneiden toimintakykyä kansalaisjärjestöjen toimintaa kehittämällä*
- * **Tuodaan liikunta ja kulttuuri osaksi arjen elämää**
  - *tuetaan terveyttä ylläpitäviä ja edistäviä liikunnan uusia muotoja*
  - *tuetaan kulttuurin harrastamisen uusia muotoja*
  - *laaditaan maakuntaan liikuntaohjelma*
  - *vakinaistetaan Urheiluakatemian toiminta*
- * **Perustetaan pysyvän hyvinvoinnin kehittämisrakenne**
  - *toteutetaan hyvinvointikeskuksen perustamishanke*

Toimenpidekokonaisuus 2. Lapsiperheiden ja nuorten hyvinvointia tukevat palvelut

Lapsiperheiden ja nuorten hyvinvointia tukevilla palveluilla panostamalla uskotaan saatavan myönteinen vaikutus lapsiperheiden ja nuorten muuttamiseen ja pysyvään asettumiseen Etelä-Savoon.

Perusopetuksen ja päivähoidon ryhmäkokojen pitäminen kohtuullisina parantaa lasten asemaa ja turvallisuudentunnetta. Varhaisen puuttumisen keinoin on saatava ehkäistyksi syrjäytymiskehityksen syntyminen jo lapsena. Asutusrakenteeltaan harvaan, mutta kauttaaltaan asutun Etelä-Savon palveluverkon tulee olla kattava. Palvelurakenteiden uudistamisen yhteydessä on lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut pääsääntöisesti luokiteltava lähipalveluiksi.

Mikkelissä sijaitsevan Juvenia -osaamiskeskittymän toiminta tulee turvata sen saaman, vuoden 2010 loppuun ulottuvan EU-rahoituksen jälkeen. Juveniassa keskitytään erityisesti nuorten elinolojen, aktiivisen kansalaisuuden sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen ja nuorisovalan kehittämiseen sekä kansainvälistämiseen. Tätä tehtävää toteutetaan koulutuksen, asiantuntijapalveluiden, tutkimuksen ja kehittämistoiminnan sekä tiedotuksen avulla. Juvenian ydintoimijoita ovat Mikkelin ammattikorkeakoulu, Kuopion yliopisto sekä Diakonia ammattikorkeakoulu (Diak Itä).

Joensuun yliopiston Savonlinnassa sijaitseva opettajankoulutuslaitos on maakunnan yksi keskeinen kehittämisympäristö lasten ja nuorten opetuspalveluissa. Laitoksen toivotaan lisäävän kehittämistyötään erityisesti itäsuomalaisen elinympäristön huomioivassa kasvatustieteessä ja varhaiskasvatuksessa.

Tässä toimenpidekokonaisuudessa esitettyjä toimenpiteitä toteutetaan pääosin Hyvinvointipalvelut -toimintalinjan muiden toimenpidekokonaisuuksien sekä Menestyvä yritystoiminta, Uudistuneet ja erikoistuneet osaamisrakenteet ja Hyvä saavutettavuus ja vetovoima -toimintalinjoihin sisältyvillä toimenpiteillä.

Toimenpiteet:

- * **Lisätään Etelä-Savon vetovoimaisuutta koulutuspaikkakuntana**
  - *parannetaan opiskelijoiden harrastusmahdollisuuksia*
  - *varmistetaan asumispalvelujen ajanmukaisuus*
  - *opiskelun työelämälähtöisyys*
  - *hyvinvointipalvelut kunnossa*
- * **Vahvistetaan nuorten osallisuutta ja syrjäytymisen ehkäisyä**
  - *tuetaan nuorten harrastustoiminnan uusia muotoja – sosiaalista kanssakäymistä*
  - *vahvistetaan nuorten osallistumista elinympäristön kehittämisessä*
  - *tuetaan 2. asteelta työelämään (nivelevaiheen) onnistumista*
  - *parannetaan nuorten vaikutusmahdollisuuksia*
- * **Laaditaan lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmat kaikkiin kuntiin (seuduille)**
  - *laaditaan hyvinvointiohjelmat seututasoisina ja niille varmistetaan toteuttaminen*
- * **Lapsiperheiden uudet palveluinnovaatiot**
  - *lapsiperheiden tukemisen uudet toimintatavat*
- * **Lasten harrastustoimintaan kattava palveluverkko estämään syrjäytymistä**
  - *tuetaan matalan kynnyksen harrastustoimintaa liikunnassa ja kulttuurissa*

Toimenpidekokonaisuus 3. Teknologian hyödyntäminen hyvinvointipalvelujen saavutettavuudessa ja tuotannossa

Hyvinvointipalvelujen tuotannon tehokkuuden ja vaikuttavuuden vahvistaminen on mahdollista myös teknologian hyväksikäytöllä. Innovatiivisia, teknologiaa hyödyntäviä palvelutuotannon malleja on jo käytössä, mutta niiden puutteellinen käyttäjäystävällisyys ja yhteensopivuuden ongelmat muiden järjestelmien kanssa ovat heikentäneet vaikutuksia tuotannon tehokkuuteen ja palvelujen laajamittaiseen käyttöönottoon. Yksi merkittävimmistä sähköisen asioinnin esteistä on edelleen henkilön tunnistamiseen liittyvät ongelmat.

Etelä-Savossa on tärkeää kehittää palveluja teknologiaa hyödyntäen siten, että alueen hajanaisesta asutusrakenteesta johtuvat vaikeudet palvelutuotannossa ja palvelujen saavutettavuudessa vähenevät. Julkisten hallintopalvelujen tuottaminen yhteispalveluna yhteispalvelupisteissä on kehittämisen kohteena myös Etelä-Savossa. Teknologian käyttö etäpalvelujen tuottamisessa tulee lisääntymään.

Palveluprosesseja tulee kehittää sellaisiksi, että teknologiaa voidaan hyödyntää täysimääräisesti. Tällöin järjestelmien yhteensopivuus ja käytön helppous nousevat ratkaiseviksi.

Toimenpiteet:

- * **Palvelutuotantoa tehostava teknologia**
  - *hyödynnetään sähköisen asioinnin palveluprosesseja*
- * **Palvelujen saavutettavuutta parantavat teknologia**
  - *kehitetään asiakkaan ja palvelujen tuottajien liikkumista vähentäviä palveluinnovaatioita*
  - *sähköinen potilaskortti*
  - *virtuaalinen Ikä-keskus palvelemaan ikääntyviä*
- * **Yhteisöllisyyttä lisäävät teknologiat**
  - *hyödynnetään sosiaalisten medioiden mahdollisuuksia palvelutuotannossa*
- * **Kehitetään sähköisen asioinnin palveluja (asiakkaat, palveluhenkilöstö)**
  - *tuotetaan asiantuntijapalveluja etäpalveluna*
- * **Hyödynnetään uutta teknologiaa turvallisuuden lisääjänä**
  - *tuetaan esteettömyyttä tukevien teknologioiden kehittämistä*

Toimenpidekokonaisuus 4. Palvelutuotannon monipuolistaminen

Etelä-Savossakin julkisten palvelujen tuotannossa on siirrytty kuntien oman palvelutuotannon ohella ostolukkoistettuihin palveluihin. Kehitystä ovat hidastaneet palveluyritysten pienuus ja kuntien tottumattomuus markkinaehtoiseen toimintaan. Kehitystä on hidastanut erityisesti julkisten palveluiden tuotteistamisen epäyhtenäisyys. Myös vaatimus laadun säilymiseen valtakunnallisten tavoitetasojen mukaisena on suuri haaste palvelujen tuotannon monipuolistamisessa.

Julkisen palvelutuotannon kehittäminen ja tehostaminen on erityisen tärkeää julkisen rahoituksen takia ja henkilöstöressurssien muutoksen aiheuttamien paineiden takia. Teknologian hyödyntäminen, palvelutarpeiden kehityksen arviointi ja myös palvelutarpeisiin vastaamisen muutokset ovat avainasemassa, kun tulevia palvelujen tuotantotavoista päätetään.

Merkittävä osa hyvinvointipalvelujen tuotannon kehittämistoimenpiteistä tulee kohdistumaan hyvinvointiyrityksien vahvistamiseen. Hyvinvointiyrityksyyttä tulisi nähdä laajana sosiaali- ja terveydenhuollon ”markkina-alueena”, missä yritykset tuottavat julkisia palveluja markkinaehtoisten palvelujen rinnalla. Samoin julkisten palvelujen järjestäjien tulisi nähdä oman tuotannon rinnalla yksityisen palvelutuotannon mahdollisuudet.

Hyvinvointiala nähdään vahvistavana toimialana. Hyvinvointipalvelujen tuotannon kehittymisellä on mahdollista lisätä yritystoimintaa ja työllisyyden paranemista Etelä-Savossa. Kuntien ja yritysten kumppanuudella voidaan synnyttää uutta palvelutuotantoa ja vahvistaa alueen yritystoimintaa.

Palvelutoiminnan kehittämisessä on tärkeää kuntien, yritysten ja järjestöjen yhteistyö.

Hyvinvointipalveluyritysten toimintaedellytyksiä vahvistetaan ja kasvuedellytyksiä tuetaan osana maakuntaohjelman Menestyvä yritystoiminta -toimintalinjassa esitettyjä toimenpiteitä.

Toimenpiteet:

*** Julkisen ja yksityisen palvelutuotannon kumppanuudet (private public)**

- *yksityinen terveystalouden tuottaminen hyödyntäen julkista palvelurakennetta*
- *julkinen palvelutuotanto yksityisen yrityksen kumppanina*

*** Lisätään hyvinvointiyrityksyyttä**

- *kehitetään kuntien hyvinvointipalvelujen hankintaosaamista*
- *tuotteistaminen vertailtavuuden ja kustannusten seuraamiseksi*

*** Tuetaan hyvinvointiyritysten vahvistamista ja kasvuedellytyksiä**

- *kehitetään uusia hyvinvointipalvelutuotteita*
- *edistetään Green Care -toimintamalleja hyvinvointipalvelujen tuottamisessa*
- *edistetään hyvinvointiyritysten kansainvälistymistä*
- *edistetään hyvinvointipalvelujen markkinaehtoisen tuotantoa ja vientiä*

Toimenpidekokonaisuus 5. Toimivat ja tehokkaat kunta- ja palvelurakenteet

Käynnissä oleva kunta- ja palvelurakennemuutos tähtää palvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen vahvempien kuntien toimesta tai niiden yhteistyöjärjestelyin. Lähtökohdiana on kunta- ja palvelurakenne, joka perustuu työssäkäyntialueeseen tai muuhun sellaiseen toiminnalliseen kokonaisuuteen, jolla on taloudelliset ja henkilöstövoimavaroihin perustuvat edellytykset vastata palveluiden järjestämistä ja rahoituksesta.

Etelä-Savossa uudistuksen edellyttämät päätökset ovat vielä osittain kesken. Kuntarakenteen uudistamiseen on selkeä tarve. Yhtä lailla palvelurakenteiden laajempi tarkastelu on osittain kesken Etelä-Savon osalta. Suurin vaikutus palvelurakenteissa on sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla. Tavoitteeksi tulee asettaa Etelä-Savossakin sosiaali- ja terveydenhoidon palveluketjujen eheys, koska näin voidaan varmistaa palvelutuotannossa parhaat laadulliset tulokset.

Uudistuksissa tulee varmistaa palvelujen saatavuus asiakaslähtöisesti. Palvelurakennetta uudistettaessa tulisi laatia palveluluokitus, jossa määriteltäisiin palvelut niiden tarpeen lähtökohdista. Palvelujen laadun turvaamiseksi tulee määritellä palvelujen laatutasot. Samalla tulisi varmistua, että Etelä-Savon kauttaaltaan asutulla maaseudulla voidaan turvata tarvittavat palvelut.

Palvelurakennetta uudistettaessa tulee huomioida kehittyvät ja monipuolistuvat palveluiden tuotantotavat.

Toimenpiteet:

* Kuntarakenteen uudistaminen

- *selvityshankkeiden käynnistäminen*

* Palvelujen järjestäminen työssäkäynti- ja asiointialueilla

- *Palvelutarpeiden seudullinen tarkastelu*
  - *sosiaali- ja terveystalvelut*
  - *perusopetus*
- *yhteistoiminta-alueiden perustaminen*
- *palvelutuotannossa asiakaslähtöinen tarkastelu ja lähipalvelujen turvaaminen*
- *vapaa-ajanasukkaiden palvelujen järjestäminen*
- *palveluiden vaikuttavuuden arviointi*

* Ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden varmistaminen

- *työvoimatarpeen ennakointi*
- *aikuiskoulutuksen ja täydennyskoulutuksen riittävyys*

TL 4: HYVÄ SAAVUTETTAVUUS JA VETOVOIMA

Maakuntastrategian päämäärät 2015

- **Maakunta on Saimaan alueen matkailun toimintaympäristön ja Itä-Suomen kaupallisten palvelujen vetovoima-alue toimivien väylä- ja verkkoratkaisujen tukemana.**

Päämäärän kriittiset menestystekijät:

- Saimaan vetovoima
- kärkitapahtumien elinvoimaisuus ja vierailukohteiden vetovoima
- kulttuuriperinnön ja -historian hyödyntäminen
- kansallispuistojen ja Natura-alueiden sekä kulttuuriympäristöjen käyttö ja hoito
- vesistöjen puhtaus ja luonnon monimuotoisuus ja moninaiskäyttö
- liikenneselonteon hankkeiden toteuttaminen
- 5-tien parantaminen Lusi – Mikkeli – Juva
- alemman tieverkon ja kevyen liikenteen palvelukyky ja kunto
- Savonradan nopeus (>200 km / h)
- Helsinki-Pietari -linjaus Kouvolan kautta
- Parikkalan kv-rajanylityspaikka
- junamatkat (henkilölähtöjä / vuosi)
- lentoliikenneyhteyksien turvaaminen (Savonlinna, Joroinen, Mikkeli)
- laajakaistayhteyksien rakentaminen ja modernisointi

- **Elinkeinotoiminnan edellytyksiä ja vetovoimaista asuin- ja elinympäristöä palveleva maapolitiikka ja kaavoitus.**

Päämäärän kriittiset menestystekijät:

- Saimaan (Itä-Suomen) kaupunkiseutujen ja kuntien rakennemalli- ja kehityskuvatöiden suunnittelutilanne ja ohjausvaikutus
- kysyntää vastaava tonttitarjonta
- Saimaa / tonttipalveluporttaali sekä alue- ja tonttimarkkinointi
- oma soveltava kaupunki- ja aluerakennetutkimus
- kaavoituksen ja tonttipalvelun henkilöresurssien riittävyys

Maakuntaohjelman tavoitteet ja toimenpiteet 2011-2014

Yleisperustelut

Uusiutuvan Etelä-Savon vetovoiman ytimenä on Saimaa. Tämän ympäristöedun vaaliminen, esimerkillisen ympäristövastuullinen toiminta ja kestävä aluetaloudellinen hyödyntäminen sekä yhteisen Saimaa brändin hyödyntäminen ovat toiminnan painopisteitä.

Osana maakunnan vetovoimaisuutta on myös Etelä-Savon suhteellinen sijaintietu pääkaupunkiseutuun ja Pietariin nähden. Sijaintietua, maakunnan saavutettavuutta ja verkostoitumismahdollisuuksia ei ole vielä toistaiseksi pystytty täysimääräisesti hyödyntämään. Etelä-Savo on saatava paremmin kartalle ja kehityskuviiin. Lisäksi alueen saavutettavuutta ja liikennejärjestelmää mukaan lukien tietoliikenne on jatkuvasti kehitettävä.

Ympäristö- ja sijaintiedun lisäksi maakunnan työpaikkojen, palvelujen sekä vapaa-ajan ja virkistyskäytön kilpailukykyinen tarjonta ja saavutettavuus sekä hyvä asuin- ja elinympäristö ovat vetovoimaisuuden perustana. Arjen sujuvuus on turvattava. Samalla elinympäristöä on kehitettävä myös ekotehokkuuden suuntaan.

Etelä-Savon oloissa ja väestökehityksen nykyisillä tunnusluvuilla korostuu matkailun ja vapaa-ajan asutuksen merkitys palvelu- ja yhdyskuntarakenteen ylläpidossa. Matkailun ja vapaa-ajan asutuksen sekä tunnettujen kulttuuritapahtumien vetovoima on turvattava ja niiden kilpailukykyä on kehitettävä.

Etelä-Savon vetovoimaa voidaan lisätä kilpailukykyisellä tonttitarjonnalla sekä etenkin parantamalla valmiutta markkinoida ja ottaa vastaan investointeja, uusia yrityksiä ja työpaikkoja sekä asukkaita. Tältä osin kaupunkiseutujen suunnittelun ja kuntakaavoituksen ja markkinointiviestinnän tasoa on tarkoitus lähivuosina kehittää. Yhtään investointia, työpaikkaa ja asukasta ei olisi varaa menettää huonon suunnittelutilanteen takia.

Toimenpidekokonaisuus 1. Kilpailukykyisen asuin-, työ- ja vapaa-ajan ympäristön kehittäminen

Etelä-Savon nykyinen palvelu- ja yhdyskuntarakenne muodostaa hyvät edellytykset kilpailukykyiselle arjelle. Kehityksen päävirta ja nykyinen suunnittelutilanne asettavat kuitenkin huomattavia haasteita sujuvan arjen turvaamiselle ja kehittämiselle myös ekotehokkuuden suuntaan. Elinympäristön kehittäminen, vetovoima-alueeksi nouseminen ja sellaisena pysyminen edellyttävät innovatiivisuutta ja esimerkillisen ympäristövas- tuullista toimintaa sekä nykyistä kokonaisvaltaisempaa suunnittelua, yhteistyötä ja erilaisten intressien yh- teen sovittamista.

Etelä-Savon kannattaa lähivuosina panostaa taajamien asuin- työ- ja vapaa-ajan ympäristön kehittämiseen, suunnittelutilanteen parantamiseen ja nykyistä monipuolisempaan tonttitarjontaan ja markkinointiviestintään. Matkailulla ja vapaa-ajan asutuksella ja niiden nykyistä kiinteämmällä kytkemisellä osaksi muuta palvelu- ja yhdyskuntarakennetta on huomattava merkitys palvelu- ja yhdyskuntarakenteen kehittämisessä.

Etelä-Savossa on syytä ennakoida tulevaa kehitystä ja varautua elinkeinoelämän, esimerkiksi matkailu- ja palveluteollisuuden synnyttämiin toimintaympäristön investointitarpeisiin, asumisen, liikenteen ja palvelujen yhteen sovittamiseen kaupunkiseuduilla sekä taajamien nopeaan uusiutumiseen. Kuntien kannattaa kehittää nykyistä tonttitarjontaansa etenkin taajamissa. Tämä edellyttää riittävää tietopohjaa, yhteistyötä ja hyvien käytäntöjen ja toimintamallien luomista kuntakaavoituksen ajantasaisuuden arvioimiseksi sekä kilpailukykyis- ten investointikohteiden ja tonttitarjonnan luomiseksi.

Toimenpiteet:

*** Toteutetaan Saimaan (Itä-Suomen) alueen skenaariotarkastelu ja kehityskuvatyo**

- *Ylimaakunnallinen yhteistyö aluerakenne- ja liikennejärjestelmän skenaariotarkastelussa*
- *Laaditaan ylimentaakunnallinen (Saimaan) luonto-, virkistys- ja matkailustrategia ja Saimaan matkailu- konsepti*
- *Ylimaakunnallinen yhteistyö ilmastostrategian (ja energiastrategian) laatimiseksi*
- *Ylimaakunnallinen yhteistyö ympäristöohjelman päivittämiseksi*

*** Kehitetään kaupunkiseutujen ja kuntien strategisen maankäytön suunnittelua**

- *Kaupunkiseutujen rakennemallit ja toteuttamisohjelmat (maankäytön, liikenteen, palvelujen ja elin- keinotoiminnan sekä asumisen yhteen sovittaminen)*
- *Kuntien strategisen maankäytön suunnittelu, painopistealueiden tunnistaminen ja ennakointi*

*** Keskusten uusiutuminen ja tonttipalvelun kehittäminen**

- *Kuntakeskusten/kirkonkylien kehityksen/uusiutumisen pilotointi ja hyvien toimintamallien tuottaminen*
- *Elinkeinoelämän investointitarpeisiin varautuminen*
- *Taajamien kaavatilanteen ajantasaisuuden arviointi*
- *Vapaa-ajan asutus ja matkailu taajamissa*
- *Kuntien kaavoitus- ja maapoliittisten ohjelmien laatiminen/kaavasaneeraus*

*** Kehitetään asuinympäristöjä**

- *Kyläsuunnitelmien laatiminen*
- *Tonttitarjonnan monipuolistaminen*
- *Asuinympäristöjen kehittäminen ekotehokkuuden suuntaan*
- *Arjen liikkumistarpeen seuranta (mittarit)*
- *Rantayleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi/päivittäminen*

Toimenpidekokonaisuus 2. Hyvän saavutettavuuden ja toimivan liikennejärjestelmän kehittäminen

Menestyäkseen Etelä-Savo tarvitsee toimivat pääliikenneyhteydet eri suuntiin. Tie- ja rautatieliikenteessä pääyhteytenä toimivat valtatie 5 ja Savonrata, jotka ovat samassa liikennekäytävässä ja samalla muodosta- vat myös Itä-Suomen pohjois-eteläsuuntaiset pääyhteydet. Tämän tikapuumallin toinen jalka suuntautuu yhä vahvemmin kaakkoon, Pietarin suuntaan. Liikenneverkon toimivuuden edellytyksenä ovat myös hyvät poikit- taiset pääväylät.

Ulkoisten liikenneyhteyksien olennainen osa on lentoliikenne. Etelä-Savon ulkomaan lentoyhteydet toimivat vähäistä tilausliikennettä lukuun ottamatta Helsinki-Vantaa lentokentän kautta. Etäisyys Helsinki-Vantaa kentälle on merkityksellinen lentoliikenteen kilpailutilanteessa muiden liikennemuotojen kanssa. Savonlinnan sekä Joroisissa sijaitsevan Varkauden kentiltä on toimiva lentoliikenne, Mikkelin kentältä reittilentoliikenne on keskeytynyt. Julkisen liikenteen toimivuuden ja palvelukyvyyn ratkaisevat lopulta vuoroväli, kysyntää tyydyttävät aikataulut sekä eli liikennemuotojen saumaton yhteistyö. Alueen hyvä vetovoimakaan ei kykene synnyttämään mittavia matkailija- ja vapaa-ajan asukasvirtoja, jos liikkuminen käy vetovoimaan nähden liian rasittavaksi. Sama pätee maakunnan asukkaisiin sekä elinkeinoelämään.

Maakunnan asukkaat ja elinkeinoelämä tarvitsevat ulkoisten liikenneyhteyksien lisäksi toimivat maakunnan sisäiset liikenneyhteydet. Näiden tärkeysjärjestys vaihtelee kunkin elämänpiirin ja päivittäisen liikkumistarpeen mukaan. Etelä-Savon laajalle hajautunut asutus sekä alkutuotannon suuri osuus elinkeinona ovat riippuvaisia hyvistä maakunnan sisäisistä yhteyksistä.

Asukkaiden tarvitsemat palvelut keskittyvät ja siirtyvät yhä enemmän hoidettaviksi tietoverkkojen kautta. Vapaa-ajan asukkaat voivat hoitaa asioitaan ja tehdä osittain työtäänkin aikaisempaa laajemmin tietoverkkojen kautta. Elinkeinoelämän tietovirtojen hoitamisessa tietoliikenneyhteys voidaan jo mieltää elämänlangaksi. Tieto liikkuu, paperi ja ihmiset tässä tarkoituksessa vähenevässä määrin. Hyvät tietoliikenneyhteydet ovat yhä useammalle välttämättömyys.

Tietotekniikka kehittyy nopeasti ja laitekanta uusiutuu jatkuvasti, jotta yhä suurempia tietomassoja voidaan siirtää. Mahdollisuuksien paranemisen myötä vaatimukset kasvavat ja niihin on myös Etelä-Savossa pystyttävä vastaamaan.

Toimenpiteet:

*** Maakunnan pääväylien ja ulkoisten liikenneyhteyksien kehittäminen**

- *parannetaan maakunnan päätieyhteyksiä*
  - parannetaan vt 5 välillä Koirakivi-Hurus-Hietanen, laaditaan välille Mikkelin-Juva tarvittavat tie-suunnitelmat ja parannetaan tie myös tältä osin
  - Vt 14 Savonlinnan keskustan liikennejärjestelyjä toteutusta jatketaan keskeytyksettä Laitaatsalmen kohta mukaan lukien
  - toteutetaan vt 23 välillä Varkaus – Viinijärvi parantamishankkeen 1. osa
  - parannetaan vt 13 liikenneturvallisuudeltaan ja sujuvuudeltaan kriittisimpiä kohtia
  - laaditaan vt 5 kehityskuvatarkastelu liikennekäytävän markkinoinnin ohjeeksi
  - ylläpidetään suunnitelmavalmius tulevista hankkeista
- *parannetaan rautatieyhteyksiä pääkaupunkiseudun ja Pietarin suuntaan*
  - toteutetaan nopeudennoston edellyttämät työt Savonradalla väleillä Hiirola-Kalvitsa ja Otava-Mikkeli
  - parannetaan junien vuorotarjontaa palvelutasotavoitteen mukaiseksi
  - edistetään edunvalvonnassa Helsinki-Pietari välille suunnitellun uuden ratayhteyden linjaamista Kouvolan kautta
- *varmistetaan maakunnan lentoliikenneyhteyksien toiminta*
  - jatketaan Savonlinnan ja Varkauden kenttien julkisen liikenteen velvoitetta
- *tehdään ylimaakunnallinen liikennejärjestelmätarkastelu*
- *kehitetään Parikkalan tilapäistä rajanylityspaikkaa kansainvälisen rajanylityspaikan vaatimukset täyttäväksi*

*** Maakunnan liikennejärjestelmän sekä sisäisten liikenneyhteyksien kehittäminen**

- *laaditaan tarvittavat liikennejärjestelmäsuunnitelmat*
  - laaditaan Mikkelin ja Savonlinnan seutujen liikennejärjestelmäsuunnitelmat
  - ajantasaistetaan Etelä-Savon liikennejärjestelmäsuunnitelma
- *parannetaan alemman tieverkon palvelutasoa*
  - jatketaan runkokelirikkohteiden keskitettyä poistamista
  - jatketaan perustuotannolle ja elinkeinoille tärkeiden tieosien tehostettua kunnossapitoa
- *parannetaan joukkoliikenteen palvelutasoa*
  - parannetaan kaukoliikenteen osapuolten yhteistoimintaa
  - kehitetään lippujärjestelmää uudistuvan lainsäädännön mukaisesti
  - selvitetään henkilöliikenteen käynnistäminen Pieksämäki-Savonlinna rataosuudella
- *parannetaan kevytliikenneverkon yhdistävyyttä*

* Ajanmukaisten, kilpailukykyisten tietoliikenneyhteyksien kehittäminen

- rakennetaan laajakaistayhteyksiä Etelä-Savon koordinaatiohankkeen suunnitelmien mukaisesti

Toimenpidekokonaisuus 3. Matkailun ja vapaa-ajan asutuksen toimintaympäristön kehittäminen sekä ympäristöhoito

Saimaa -brändi muodostaa hyvän perustan matkailun ja vapaa-ajan asutuksen kehittämiseksi. Ympäristö vastuullisuus sekä nykyistä kokonaisvaltaisempi suunnittelu, yhteistyö ja erilaisten intressien yhteen sovittaminen korostuvat. Matkailua, vapaa-ajan asutusta, virkistyskäyttöä, vesiliikennettä ja rakentamista on ohjattava siten, että vetovoiman ytimessä olevat ainutlaatuisen järviluonnon, maiseman ja kulttuuriperinnön arvot turvataan ja niitä pyritään vahvistamaan.

Matkailuala on merkittävä globaali business, jonka kehittämiseen on viime vuosina panostettu huomattavasti. Näitä kehittämiskokemuksia tulisi hyödyntää paremmin myös Etelä-Savossa.

Liian monen alueen ja toimijan tulevaisuuden kehityskuva on vielä toistaiseksi epäselvä. Vaikka Saimaa -brändin mukaista ympäristöetua on mahdollisuus hyödyntää laajasti koko maakunnassa, matkailun keskeiset liiketoimintaedellytykset kuten valmis infrastruktuuri, palvelu- ja yhdyskuntarakenne sekä riittävät asiakasvirrat toteutuvat vain rajatuilla alueilla eli lähinnä keskuksissa. Savonlinnan ja Mikkelin rooli korostuu palvelukeskittymänä ja matkailun kehittämisen vetureina.

Ympäristönäkökohdat ja maankäyttö- ja rakennuslainsäädäntö asettavat omat rajoitteensa rakentamiselle. Nykyisellään liian usein matkailu- ja vapaa-ajan asutuskohteita pyritään osoittamaan vain keskusten ulkopuolisille alueille. Perinteisen vapaa-ajan asutuksen osalta tilanne on helpompi, vaikka haasteena on tontti-palvelun monipuolistaminen ja vapaa-ajan asutuksen kehittäminen elinkeinotoiminnan ja ekotehokkuuden suuntaan. Mäntyharjun loma-asuntomessut 2011 tarjoavat hyvän foorumin Etelä-Savon ekotehokkaan vapaa-ajan asumisen kehittämiseksi ja markkinoinnille.

Maakunnan matkailun kehittämistoimenpiteiden suuntaamista linjataan Etelä-Savon matkailustrategiassa 2007-2013. Matkailustrategian keskeisenä tavoitteena on koota maakunnan matkailun kehittämistarpeet kattavasti ja ohjata osaltaan mm. hankerahoituksen kohdentamista matkailua kehittäviin toimenpiteisiin. Matkailun kehittäminen on nähtävä koko maakunnan yhteisenä asiana, joka vaatii kaikkien toimijoiden sitoutumista ja tiivistä yhteistyötä. Matkailun rooli on keskeinen niin maakunnan vetovoimaisuuden kannalta kuin elinkeinotoiminnan näkökulmasta. Toimintaympäristön aktiivisella kehittämisellä tulee luoda ne puitteet, joissa itse matkailuelinkeino työskentelee.

Vetovoimaisuuden yhtenä elementtinä on Etelä-Savon profiloituminen useilla valtakunnallisesti ja kansainvälisesti arvostetuilla kärkitapahtumilla. Tapahtumat tuovat alueelle matkailijoita ja toisaalta palvelevat maakunnan taajaa vapaa-ajanasukaskuntaa. Tapahtumien tulevaisuuden kannalta keskeistä on niiden täysimääräinen hyödyntäminen matkailullisten sisältöjen luomisessa ja uusien tapahtumasesonkien vakiinnuttaminen mm. talvikauteen. Matkailun toimintaympäristöön kiinteästi liittyy kulttuurirakenteiden vahvistaminen. Kulttuurin rooli itsenäisenä sektorina on merkittävä, mutta se osaltaan tulee myös matkailutoimialaa tuottamalla laadukasta ohjelmatarjontaa. Maakuntaan on laadittu kulttuurin toimenpideohjelma, jossa linjataan kulttuurin kenttää linjanvedolla syy tulla maakuntaan ja syy pysyä maakunnassa. Perusajatuksena on se, että maakunnan kulttuuritarjonnan tulee olla niin vetovoimaista että se houkuttelee alueelle mm. matkailijoita ja toisaalta kulttuurin perusrakenteet ovat niin vakaalla pohjalla, että ne tarjoavat alueella pidempään viihtyville ja asuville laadukkaat kulttuuriset peruspalvelut.

Toimenpiteet:

* Matkailun kehittäminen Etelä-Savon matkailustrategian 2007- 2013 painopisteiden mukaisesti

* Vapaa-ajan asutuksen kehittämislinjausten selkeyttäminen Uusiutuva Etelä-Savo strategian mukaisesti

* Edistetään matkailun ja vapaa-ajan asutuksen painopistealueiden ja veturihankkeiden toteuttamista

- Alueelliset kehittämissuunnitelmat
- Toimijoiden verkostoitumisen ja yhteistyön kehittäminen

* **Vetovoimaisen luonnon- ja kulttuuriympäristön hoito ja kestävä hyödyntäminen**

- *suojelualueiden alueellisten luonto- ja virkistysmatkailusuunnitelmien laatiminen (sekä luonnon- ja kulttuuriympäristön vetovoimakohteiden kestävä tuoteistaminen virkistyskäyttö- ja matkailukohteiksi)*
- *suojelualueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmien laatiminen*
- *Saimaan eritysten luonnonarvojen ja vesien laadun turvaaminen*
  - *Itä-Suomen maakunnat laativat yhdessä saimaannorppa-, järviolhi- ja nieriäkantojen suojelu- / hoitosuunnitelmat*
  - *virtavesikunnostukset (kosket)*
  - *vesienhoitosuunnitelmien toteuttaminen*
- *kuntien virkistysstrategioiden laatiminen sekä luonto-, virkistys- ja kulttuurimatkailua palvelevien reitistöjen ja palvelujen kehittäminen*
- *kulttuuriympäristöohjelmien laatiminen*

* **Maakunnan kärkitapahtumien hyödyntäminen matkailullisina vetovoimatekijöinä**

* **Etelä-Savon kulttuurin toimenpideohjelma 2010 - 2015**

Toimenpidekokonaisuus 4. Ympäristö- ja sijaintiedun hyödyntäminen

Uusiutuva Etelä-Savo - Saimaan maakunta -strategian keskeinen painopiste on maakunnan tunnetuksi tekeminen. Kysymys on ympäristö- ja sijaintiedun tunnetuksi tekemisestä sekä terävöittämisestä ja hyödyntämisestä viestinnän ja markkinoinnin keinoin. Osana strategiatyötä laadittiin myös viestintäsuunnitelma, jossa määriteltiin Etelä-Savon maakunnan viestinnän peruslinjat, joiden avulla tuetaan maakunnan strategiassa määriteltyjen tavoitteiden saavuttamista. Viestintäsuunnitelman toteuttamiseksi maakuntaliitto on jo käynnistänyt erityisen markkinointiviestintähankkeen Etelä-Savo - Saimaan maakunta tunnetuksi (2009-2011).

Maakuntakaavalla ja maakuntaohjelmalla sekä niitä tukevalla markkinointiviestinnällä on yhteinen päämäärä eli Uusiutuva Etelä-Savo - Saimaan maakunta -strategian toteuttamisen edistäminen. Maakuntaohjelman tavoitteeksi on kirjattu maakunnan ympäristö- ja sijaintiedun hyödyntäminen. Viestintäsuunnitelma tarjoaa hyviä eväitä myös maakuntaohjelmalle ja sen mukaisille toimenpiteille Etelä-Savon ympäristö- ja sijaintiedun hyödyntämiseksi.

Maakuntaohjelmaan on kirjattu maakunnan ympäristö- ja sijaintiedun hyödyntämisen sekä markkinointiviestinnän tavoitteet. Ympäristö- ja sijaintietua sekä markkinointiviestintää on pyritty hyödyntämään läpäisyperiaatteella kaikissa toimenpidekokonaisuuksissa.

Toimenpiteet:

* **Yhteisen Saimaan maakunta -brändin rakentaminen ja markkinointi**

- *Rakennetaan ja viestitään (toimeenpannaan) maakunnallisessa yhteistyössä koko alueen yhteinen Saimaan maakunta -brändi.*

* **Maakunnallisen markkinointiviestinnän suunnittelu, kehittäminen ja toteutus**

- *Sisäinen markkinointi ja verkottuminen*
  - *vahvistetaan maakunnan sisäistä markkinointia ja verkottumista maakuntastrategian jalkauttamiseksi. (määritellään ja otetaan käyttöön maakuntaliiton ja ELY-keskuksen prosessit ja yhteistyö aluekehittämisessä, edistetään kuntayhteistyötä maakunnan ja seutujen kehittämisessä ja luodaan toimivat menettelyt maakuntien strategiselle yhteistyölle).*
- *Yritysmarkkinointi*
  - *vahvistetaan sijaintipaikkamarkkinointia potentiaalisille uusille, maakuntaan muuttaville ja maakunnassa kasvaville/laajeneville yrityksille*
  - *hyödynnetään maakunnassa toimivien yritysten markkinointitoimia ja verkottumista maakunnan markkinoinnissa*
- *Muuttajamarkkinointi*
  - *markkinoidaan maakuntaa potentiaalisille muuttajille kohderyhminä kotimaiset muuttajat/paluumuuttajat (lapsiperheet, nuoret parit, opiskelijat, eläkeläiset) sekä ulkomaiset muuttajat (venäläiset)*
- *Matkailumarkkinointi*
  - *markkinoidaan maakuntaa koti- ja ulkomaisille kohderyhmille. Toimenpiteet kytketään matkailun- ja vapaa-ajan asumisen toimintaympäristön kehittämiseen sekä maakunnan kärkita-*

- pahtumien vetovoiman hyödyntämiseen*
- *Ulkoinen sidosryhmämarkkinointi ja maakunnan tunnetuksi tekeminen*
  - *vahvistetaan ulkoista sidosryhmämarkkinointia ja maakunnan tunnetuksi tekemistä. Kehitetään maakunnan toimijoille yhteinen markkinointiviesti ja -ilme, jota eri toimijat käyttävät omassa viestinnässään mm. keskeisten ministeriöiden, omien pääkonttoreidensa, emoyliopistojensa, keskusjärjestöjensä tai naapurimaakuntien suuntaan*

RAHOITUS

Tässä luvussa tullaan esittämään arvio toimenpiteiden ja keskeisimpien hankkeiden rahoituksesta.

Tämä luku valmistellaan myöhemmin.

ERITYISOHJELMIEN JA MUIDEN MAAKUNTAA KOSKEVIEN OHJELMIEN YHTEENSOVITUS

Euroopan unionin tavoiteohjelmat ja raja-alueohjelmat

Itä-Suomessa on ohjelmakaudella 2007-2013 neljä maakuntaa – Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala ja Kainuu – kattava alueellinen EAKR-toimenpideohjelma sekä Manner-Suomen ESR-toimenpideohjelman Itä-Suomen alueosio. Nämä rakennerahasto-ohjelmat tuovat Etelä-Savoon yhteensä noin 240 M€ EU:n ja valtion rahoitusta seitsenvuotisen ohjelmakauden aikana.

Rakennerahasto-ohjelmat laadittiin itäsuomalaisena yhteistyönä tiiviissä yhteydessä maakuntaohjelmien valmisteluprosessien kanssa, ja ohjelmasisällöt kattavat maakuntien keskeiset kehittämispainotukset. Rakennerahasto-ohjelmat muotoiltiin väljiksi raamiohjelmiksi, joten niiden toimeenpanossa maakunnissa voidaan ottaa huomioon kunkin maakunnan omat strategiset painotukset. Toimeenpanoa keskeisesti ohjaavana välineenä on vuosittain laadittava maakunnan yhteistyöasiakirja, joka valmistellaan maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman liitteeksi. Hallintoviranomaisena kummassakin ohjelmassa toimii työ- ja elinkeinoministeriö.

Uusiutuva Etelä-Savo -strategian ja nyt käsillä olevan maakuntaohjelman sisältöpainotuksia sekä taloudellisen tilanteen edellyttämiä painotuksia on jo otettu huomioon EU-ohjelmien toimeenpanossa.

Etelä-Savo on mukana Kaakkois-Suomen ENPI-ohjelmassa 2007-2013. Ohjelma-alueeseen kuuluvat lisäksi Etelä-Karjala ja Kymenlaakso, ja liitännäisalueena mm. Pohjois-Savo. Ohjelman toimeenpano on EU:n ja Venäjän rahoitussopimuksen viivästymisen vuoksi vasta käynnistymässä. ENPI-ohjelma on tärkeä rahoitusväline niille Etelä-Savon Venäjä-strategian mukaisille hankkeille, joissa on mukana myös venäläisiä toimijoita.

Alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)

Valtioneuvosto päätti käynnistää joulukuussa 2007 alueellisen kilpailukykyyn kehittämisohjelman (KOKO). Uuden ohjelman tavoitteena on parantaa alueiden kilpailukykyä ja tasapainottaa aluekehitystä tukemalla alueiden välistä vuorovaikutusta ja verkottumista. Ohjelmaan sulautuvat nykyisistä alueellisen kehittämisen erityisohjelmista aluekeskusohjelma, maaseutupoliittisen erityisohjelman alueellinen osio (AMO) ja saaristo-ohjelman alueellinen ja paikallinen toteuttaminen. Ohjelma jäsentyy maakunnittain ja on osa maakunnallista suunnittelu- ja aluekehittämisjärjestelmää.

Ohjelmaan hakevat alueet jättivät ohjelmaehdotuksensa työ- ja elinkeinoministeriöön kesäkuun lopussa 2009. Etelä-Savon alueelta ohjelmaehdotuksensa ovat jättäneet Mikkelin seutu, Varkauden-Pieksämäen seutu ja Savonlinnan seutu. Ohjelmien valmistelu kytkettiin Etelä-Savon maakuntaohjelman laadintaan. Kaikki kolme ohjelmaehdotusta ovat linjassa Etelä-Savon kehittämistavoitteiden kanssa. Ohjelmat tukevat ja täydentävät osaltaan Etelä-Savon uutta maakuntastrategiaa ja sen pohjalta laadittavaa maakuntaohjelmaa. Valtioneuvosto tekee joulukuussa 2009 päätökset KOKO-alueista ja sisällöistä ja uusi ohjelma käynnistyy vuoden 2010 alussa. Ohjelmat rahoitetaan maakunnan kehittämisrahasta.

Osaamiskeskusohjelma

Etelä-Savo on kaudella 2007-2013 mukana neljässä osaamiskeskusohjelmassa, joiden kautta alueen toimijat ovat valtakunnallisesti verkottuneet kansallisiin klustereihin. Mikkelin seudun osaamiskeskus on komposiitteihin ja pinnoitteisiin erikoistunut materiaalitekniikan osaamiskeskus, joka on mukana Nanoteknologia-klusterissa sekä Uusiutuva metsäteollisuus -klusterissa. Itäsuomalaisten matkailuosaajien verkosto - Savonlinnan osaamiskeskus - on puolestaan mukana Matkailun ja elämystuotannon osaamisklusterissa. Savonlinna-Varkaus -akselin metsäteollisuusosaajien vetovastuulla olevaa prosessiteollisuuden (kuidut-energia-elinkaari) kehittämistoimintoja toteutetaan Kaakkois-Suomen osaamiskeskuksen yhtenä erityisteemana.

Osaamiskeskusten operatiivinen sisäänajo uuteen, klusteripohjaiseen toimintamalliin on onnistunut hyvin. Toiminnan suunnittelua ja vaikuttavuutta ovat edesauttaneet toimivat yritys- ja korkeakoulu yhteydet. Osaamiskeskukset ovat yhdessä yritysten kanssa saattaneet liikkeelle lukuisia kehittämishankkeita, jotka vahvistavat maakunnan tki-toiminnan painopistealueita. Etelä-Savon osaamiskeskukset tukevat maakuntaohjelman

toteuttamista, erityisesti yritystoiminnan kehittämiseen sekä osaamisen ja tki-toiminnan vahvistamiseen liittyviä tavoitteita.

Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009-2013

Uusin kansallinen maaseutupoliittinen kokonaisohjelma on laadittu vuosille 2009-2013. Se sisältää yhteensä 146 konkreettista maaseudun kehittämiseen liittyvä ehdotusta. Etelä-Savon maakuntaohjelman ja Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman maaseudun kehittämisen lähtökohdat ovat samanlaiset; molempien keskeisenä tavoitteena on maaseudun sekä maa- ja metsätalouden elinvoiman vahvistaminen ja käynnissä olevan rakennemuutossopeutumisen tukeminen. Ohjelmaan sisältyviä toimenpide-esityksiä voidaan pitää Etelä-Savon kannalta oikeaan osuneina. Maaseutupoliittiseen kokonaisohjelmaan ei kuitenkaan sisälly toimenpiteiden rahoittamiseen tarkoitettua rahoituskehystä.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013

EU-ohjelmakauteen 2007-2013 valmistautumiseen liittyen Suomessa on laadittiin Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma sekä sen osioina Alueelliset maaseudun kehittämisohjelmat vuosille 2007-2013. Ohjelmia rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahasto) tuesta. Maaseudun kehittämisohjelman toimintalinjat toimenpiteineen käsittelevät maaseudun kehittämisen kannalta oleellisia aihepiirejä ja ovat pitkälti linjassa Etelä-Savon maakuntaohjelmaan kirjattujen toimenpiteiden kanssa. Etelä-Savon maatalouden lähtökohdat huomioiden ensiarvoisen tärkeä on ohjelmaan sisältyvä linjaus siitä, että maataloutta on voitava harjoittaa jatkossakin kannattavasti koko maan alueella. Maakunnan kannalta on myönteistä myös se, että maaseudun kehittämistoimenpiteiden valinnassa ja varojen kohdentamisessa on luvattu ottaa huomioon alueiden ja toimijoiden erilaisuus koko maan alueellisesti tasapainoisen kehityksen edistämiseksi.

Etelä-Savon maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013

Maaseutuohjelman valmistelutyöryhmä laati TE-keskuksen johdolla Etelä-Savon maaseudun kehittämisohjelman vuosille 2007-2013. Maakunnallinen ohjelma on osa kansallista maaseutuohjelmaprosessia -- Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman alueosio. Maakuntaliitto oli mukana valmistelutyöryhmässä, joten maakunnalliset kehittämislinjaukset välittyivät suoraan ohjelmavalmistelun käyttöön.

Ohjelma toimii Etelä-Savon maaseudun keskeisimpänä kehittämisvälineenä vuosina 2007-2013. Ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet on koottu neljälle toimintalinjalle, jotka ovat linjassa Etelä-Savon maakuntaohjelman tavoitteiden kanssa. Molemmissa ohjelmissa painotetaan tarvetta ja toimenpiteitä maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistamiseen - maaseutuohjelmassa aihepiiri muodostaa yhden neljästä toimintalinjasta. Ohjelmissa huomioidaan myös tarve maaseudun elinolojen ja elämänlaadun kehittämiseen muun muassa maaseudun peruspalvelujen ja infrastruktuurin ylläpidon osalta.

Maaseudun paikalliset toimintaryhmät

Etelä-Savossa toimii kolme Manner-Suomen maaseutuohjelmasta rahoituksensa saavaa paikallista Leader-toimintaryhmää: Rajupusu-leader -ryhmä, Veejjakaja-toimintaryhmä maakunnan länsiosissa sekä Piällysmies-toimintaryhmä Itä-Savossa. Leader-toimintatavalla toteutetaan erityisesti paikallisten asukkaiden omaehtoisia ruohonjuuritason toimenpiteitä. Etelä-Savon toimintaryhmien ohjelmat ovat linjassa maakuntaohjelman tavoitteiden kanssa ja ryhmien työ täydentää maakuntaohjelman toimenpiteitä mm. asumisviihtyvyyteen, pienyritystoimintaan ja maaseudun palveluihin liittyvissä kehittämistoimissa. Toimintaryhmien rahoitusmahdollisuudet laajenivat nykyisellä ohjelmakaudella mikroyritysten investointeihin ja kansainväliseen toimintaan, mikä on vahvistanut toimintaryhmätyön käytännön vaikuttavuutta.

Etelä-Savon alueellinen metsäohjelma 2006-2010

Etelä-Savon metsäohjelmassa on määritelty tavoitteet maakunnalle elintärkeän metsätalouden keskeisille toimenpiteille. Tavoitetaso on aiempien metsäohjelmien tavoin korkea, mikä asettaa suuria haasteita muuttuvassa toimintaympäristössä toimivalle tuotannonalalle. Toteutuessaan metsäohjelma ylläpitää merkittävällä tavalla maakunnan aluetaloutta ja sitä kautta tukee maakuntaohjelman toteutusta. Metsäohjelma on laadittu yhteistyössä Etelä-Savon maaseutuohjelman kanssa, mikä antaa hyvän pohjan maaseudun kehittämishankkeiden toteutukselle. Metsäohjelmaa toteutetaan julkisen rahoituksen osalta pääosin kansallisin varoin. Kehittämishankkeiden osarahoitukseen käytetään EU:n maaseuturahaston ja EU-rakennerahastojen varoja.

Etelä-Savon ympäristöohjelma 2005-2010

Etelä-Savon ympäristöohjelman päätavoitteita ovat luonnon monimuotoisuuden ja elinympäristön viihtyisyyden ja vetovoimaisuuden turvaaminen, vesivarojen tehokas suojeleminen, rantojen suunnitelmallinen käyttö, elinkeinoelämän ekotehokas toiminta ja luonnonvarojen kestävä käyttö. Ympäristötietoisuuden sekä ympäristöalan osaamisen lisääminen kuuluvat myös keskeisiin tavoitteisiin. Ohjelman kantavana ajatuksena on, että ihminen ja ympäristö ovat saumattomassa yhteydessä toisiinsa. Vastuun ottaminen omasta lähiympäristöstä johtaa hyvään elämän laatuun ja panostamalla ihmisten hyvinvointiin myös ympäristö voi hyvin.

Ympäristöohjelma laadittiin laajapohjaisessa yhteistyössä. Sen tavoitteet ja toimenpiteet ovat hyvin linjassa Etelä-Savon ainutlaatuisesta luonnon ja elinympäristön kestävästi hyödyntävän maakuntaohjelman kanssa. Maakunnan ympäristöohjelma tukee Etelä-Savon visiota olla maakunta, jossa toimitaan esimerkillisen ympäristövastuullisesti.

Ympäristökeskus on laatinut Etelä-Savon kestävä kehityksen indikaattorit, joiden avulla seurataan mm. Etelä-Savon ympäristöohjelman toteutumista. Näitä indikaattoreita voidaan käyttää myös maakuntaohjelman toimenpiteiden ympäristövaikutusten seurannassa. Ympäristöohjelman väliarviointiraportti julkaistiin vuonna 2008.

SEURANTA JA ARVIOINTI

Maakuntaohjelman toteuttamisen kannalta on tärkeää, että ohjelman strategian toteutumista, toimenpiteitä ja niiden vaikutuksia seurataan. Seurannan tulee olla jatkuvaa ja säännönmukaista.

Uusiutuva Etelä-Savo -maakuntastrategian toteutumisen seurantaan varten on määritelty 38 avainmittaria, joista 21:lle on asetettu vuositavoitteet. Mittareilla seurataan strategian vaikuttavuutta yritysten kilpailukykyyn, asukkaiden toimeentuloon ja hyvinvointiin sekä maakunnan vetovoimaan. Maakuntaohjelma on laadittu uuden maakuntastrategian tavoitteiden pohjalta, joten sen mittareilla seurataan samalla myös maakuntaohjelman toteutumista.

Työ- ja elinkeinoministeriö on määritellyt maakuntaohjelman seurantaan varten liitteen 2 mukaiset mittarit, joita ohjelmien seurannassa kaikissa maakunnissa tulisi vertailukelpoisen seurantatiedon tuottamiseksi käyttää. Indikaattorit kuvaavat muuttoliikettä ja väestöä, alueen kilpailukykyä, kunnallistalouden tasapainoa, työmarkkinatilannetta, alueen sisäisiä eroja, osaamista sekä elinympäristön laatua ja aluerakennetta.

Maakuntaohjelman ympäristövaikutuksista tehtiin sova-lain mukainen ympäristöarviointi ja -selostus. Arviointi suoritettiin ohjelman laadintaprosessin kuluessa, ja vaikutukset esitetään ympäristöselostus-asiakirjassa. Ympäristöarvioinnin yhteydessä määriteltiin, mitä ympäristövaikutuksia seurataan ja miten. Ympäristökeskus on laatinut Etelä-Savon kestävä kehityksen indikaattorit (30 kpl), joiden avulla seurataan mm. Etelä-Savon ympäristöohjelman toteutumista. Näillä indikaattoreilla voidaan pitkälti seurata myös maakuntaohjelman toimenpiteiden toteutumisen ympäristövaikutuksia.

Maakuntaohjelman vaikutuksia arvioidaan ohjelmakauden aikana tai sen päätyttyä aluekehityslakiin perustuvassa ulkopuolisessa arvioinnissa. Jotta arvioinnin tuloksia voitaisiin käyttää hyväksi seuraavan maakuntaohjelman valmistelussa, arviointi tehdään alkuvuodesta 2013. Maakuntaohjelman toteutumisesta saadaan ajantasaista seurantatietoa myös vuosittain kahdelle seuraavalle talousarviovuodelle laadittavan Maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman (totsu) valmistelun yhteydessä.

Koska maakuntaohjelma kokoaa yhteen maakunnassa toteutettavia erityisohjelmia ja toimenpiteitä, voidaan seurannan resursseina käyttää myös erityisohjelmien seurannasta saatavaa aineistoa.

PROSESSIN KUVAUS

Poliittiset linjaukset maakuntavaltuustolta

Maakuntaohjelman valmistelua edelsi laajassa maakunnallisessa yhteistyössä toteutettu maakuntastrategian valmistelu. Maakuntavaltuusto hyväksyi Uusiutuva Etelä-Savo -maakuntastrategian toukokuussa 2009.

Maakuntahallitus käynnisti valmistelun ja ohjaa sitä tiiviisti

Etelä-Savon maakuntahallitus päätti maakuntaohjelmatyön käynnistämisestä joulukuussa 2008. Valmistelutyö käynnistyi vuoden 2009 alussa ja hallitus hyväksyi 28.2.2009 maakuntaohjelman laatimiselle työohjelman. Samalla maakuntahallitus hyväksyi viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien arvioinnista annetun lain (sova-laki) mukaisen ympäristövaikutusten arviointisuunnitelman, josta oli käyty lain edellyttämä neuvottelu ympäristöviranomaisten kanssa 4.2.2009.

Valmistelun tueksi maakuntahallitus asetti maakuntaohjelman johtoryhmän. Ohjelman keskeisiä painotuksia linjaava johtoryhmä pohti myös maakunnan tulevaisuusvaihtoehtoja ja niihin liittyviä toimenpiteitä kesäkuussa 2009 järjestetyssä seminaarissa.

Maakuntahallitus on käsitellyt maakuntaohjelmaa kokouksissaan prosessin kuluessa joko tiedoksisaanti- tai päätöksentekoaasiana.

Ohjelmatyön käynnistämisestä kertova kuulutus julkaistiin virallisessa lehdessä sekä maakuntaliiton tiedotuslehdessä ja kotisivuilla.

Aluekehityslain edellyttämä edellisen maakuntaohjelman ulkopuolinen arviointi valmistui helmikuussa 2009.

Työ- ja elinkeinoministeriö pyysi kesäkuussa 2009 maakunnan liittoja käynnistämään maakuntaohjelmien laatimisen siten, että liittojen valtuustot voivat alueiden kehittämissä mukaisesti hyväksyä ohjelmat vuoden 2010 keväntalvustoissa.

Ohjelmajohtoryhmä ja valmistelufoorumit tuottivat keskeisen sisällön

Maakuntahallituksen asettamassa ohjelmajohtoryhmässä ovat laajasti edustettuna valtion aluehallintoviranomaiset, seutukunnat sekä järjestökenttä. Ohjelmakokonaisuutta ja ohjelman keskeisiä painotuksia linjaava ja yhteen sovittava johtoryhmä piti valmistelun kuluessa x kokousta, joista yksi oli luonteeltaan maakunnan tulevaisuutta luotaava kokopäiväseminaari. Johtoryhmän kokoonpano liitteessä 1.

Maakuntaliitto kutsui neljä valmistelufoorumia (kokoonpano liitteessä 1) kokoamaan maakuntaohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Foorumien aihepiirit johdettiin maakuntastrategian päämäärien pohjalta:

- MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA
- UUDISTUNEET JA ERIKOISTUNEET OSAAMISRAKENTEET
- LAADUKKAAT HYVINVOINTIPALVELUT
- HYVÄ SAAVUTETTAVUUS JA VETOVOIMA

Fooreihin kutsuttiin 15-20 ko. aihealueen asiantuntijaa, jotka edustivat kuntakenttää ja valtion aluehallintoa, elinkeinoelämää, työmarkkinajärjestöjä, oppilaitoksia ja muita toimijoita. Foorumit kokoontuivat huhtikuussa foorumista riippuen kolme tai neljä kertaa, ja ne raportoivat työnsä tuloksista ohjelmajohtoryhmälle. Foorumit kokoontuvat vielä kertaalleen talvella 2010.

Seutukuntien informoiminen ja sitouttaminen

Elokuussa 2009 pidetyn maakuntaliiton viraston seutukuntakierroksen yhteydessä kunnille sekä aluekeskuskille ja osaamiskeskuksille esiteltiin maakuntaohjelmaprosessia ja koottiin seutujen näkemyksiä ohjelmavalmistelun tueksi.

Ohjelmaluonnoksesta sidosryhmien lausunnot

Maakuntaohjelman ensimmäinen luonnos valmisteltiin foorumi- ja johtoryhmätyön pohjalta syksyllä 2009. Maakuntahallitus käsitteli ohjelman 1. luonnoksen ja sen ympäristöselostuksen kokouksessaan 14.12.2009.

Joulu-tammikuussa ohjelmaluonnoksesta pyydetään sidosryhmien lausunnot, ja se on maakunnan asukkaiden ja muiden asiasta kiinnostuneiden nähtävillä ja kommentoitavana maakuntaliiton virastolla ja kotisivuilla.

Saadusta lausuntopalautteesta laaditaan yhteenveto, jonka maakuntahallitus käsittelee tammi-helmikuussa 2010.

Helmi-maaliskuussa ohjelmaa jatkovalmistellaan kommenttikierrokselta, laajalta yleisöltä sekä maakuntahallitukselta saadun palautteen ja evästyksen pohjalta.

Päätöksenteko

Maakuntahallitus päättää esittää maakuntaohjelman (2.luonnos) maakuntavaltuuston hyväksyttäväksi.

Maakuntavaltuusto hyväksyy maakuntaohjelman kevätiltvaltuustossa toukokuussa 2010.

Kytkeä muuhun strategia- ja ohjelmatyöhön

Maakuntaohjelman ja sen toteuttamissuunnitelman valmistelu ja toimeenpano kytetään ohjaamaan tiiviisti Etelä-Savon ELYn ja erityisesti liikennevastualueella Pohjois-Savon ELYn strategista tulossopimusmenettelyä.

Maakuntaohjelman valmistelussa on otettu huomioon aluekehityslaisissa mainitut erityisohjelmat.

Maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmissa tarkennetaan vuosittain toimenpiteitä ja hankkeita ja niihin tarvittavaa rahoitusta. Toteuttamissuunnitelma on maakunnan esitys valtion budjettiin.

Maakuntaohjelman johtoryhmä

Matti Viialainen, puheenjohtaja	Etelä-Savon maakuntaliitto
Riitta Koskinen, varapuheenjohtaja	Etelä-Savon maakuntaliitto
Kimmo Mikander	Mikkelin seutu
Juha Turtiainen	Savonlinnan seutu
Soili Moilanen	Pieksämäen kaupunki
Kristiina Järvenpää	JJR-kunnat
Matti Kellokumpu	Etelä-Savon TE-keskus
Pekka Häkkinen	Etelä-Savon ympäristökeskus
Antti Rinta-Porkkunen	Kaakkois-Suomen tiepiiri
Ulla-Maija Suuniittu	Itä-Suomen lääninhallitus
Esko Pitkänen	Etelä-Savon kauppakamari
Pertti Oksa	Etelä-Savon Yrittäjät
Jarmo Immonen	EK Itä-Suomen aluetoimisto
Ritva Suomalainen	SAK Etelä-Savon aluepalvelukeskus
Vesa Kallio	MTK-Etelä-Savo
Timo Luostarinen	Etelä-Savon luonnonsuojelupiiri
Eero Aarnio	Etelä-Savon maakuntaliitto
Jarmo Vauhkonen	Etelä-Savon maakuntaliitto
Jyrki Kuva, sihteeri	Etelä-Savon maakuntaliitto

Foorumi 1 LAADUKKAAT HYVINVOINTIPALVELUT

Riitta Smolander, puheenjohtaja	Etelä-Savon kauppakamari
Matti Nupponen	Etelä-Savon sairaanhoitopiiri
Hemmo Pirhonen	Itä-Savon sairaanhoitopiiri
Maria Närhinen	Mikkelin seutu
Saara Pesonen	Savonlinnan seutu
Ilpo Hänninen	Pieksämäen kaupunki
Tenho Hotarinen	JJR-kunnat
Riitta Kettunen	Etelä-Savon TE-keskus
Elli Aaltonen	Itä-Suomen lääninhallitus
Kari Lehtola	Itä-Suomen lääninhallitus
Heino Lipsanen	Etelä-Savon liikunta- ja urheilu
Anja Manninen	DIAK ITÄ
Kalevi Niemi	MAMK / Juvenia -nuorisotalon osaamiskeskittymä
Juhani Palonen	Anttolanhovi
Hannu Nyrkkö	Kruunupuisto Oy
Jaana Leskinen	Etelä-Savon Yrittäjät
Leena Parkkonen	STTK
Vuokko Niiranen	KuY / Terveystalouden ja -talouden laitos
Maarit Niskanen	Etelä-Savon TE-keskus (M14-hanke)
Mali Soininen	Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Markku Aholainen, sihteeri	Etelä-Savon maakuntaliitto
Pentti Hämäläinen	Etelä-Savon maakuntaliitto
Jyrki Kuva	Etelä-Savon maakuntaliitto

Foorumi 2 MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA

Juha Pulliainen, puheenjohtaja	Etelä-Savon TE-keskus
Antero Asikainen	Etelä-Savon Kauppakamari
Mirja Haavikko	Etelä-Savon Yrittäjät
Tuomo Leppänen	Mikkelin seudun teknologiateollisuus
Vesa Kallio	MTK-Etelä-Savo
Juha Ropponen	Mikkelin Teknoliakeskus
Jari Sistonen	U-Cont Oy
Anne Ossi	Kenkävero
Pekka Poikolainen	Metsä-Pekat Oy
Markku Virtanen	Helsingin kaupunkorkeakoulu, Pienyrityskeskus
Kyösti Ylijoki	Mikkelin seudun elinkeino-yhtiö Miset Oy
Kimmo Hyykoski	Pieksämäen kaupunki
Juha Turtiainen	Savonlinnan seutu
Timo Lehtonen	Mikkelin seudun ympäristöpalvelut
Hannu Haapanen	SAK

Rauno Suoniemi
Jukka Ollikainen, sihteeri
Riikka Dillström
Jyrki Kuva
Hanna Makkula

RS-Consulting Oy
Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon maakuntaliitto

Foorumi 3 **UUDISTUNEET JA ERIKOISTUNEET OSAAMISRAKENTEET**

Ei kutsutta erillistä foorumia, vaan aihepiirin sisällöt koottiin aiemmin toimineiden / parhaillaan toimivien työryhmien tulosten pohjalta. Osaamisteeman asiantuntijaryhmänä toimi Etelä-Savon koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman valmisteluryhmän sihteeristö (KESU-sihteeristö).

Eero Aarnio, puheenjohtaja
Pekka Antikainen
Heikki Hirvonen
Kirsi Kosunen
Päivi Lehtonen
Heikki Malinen
Matti Malinen
Anja Manninen
Keijo Pesonen
Eeva Polvi
Juha Pulliainen
Vesa Sorasahi
Timo Tossavainen
Aira Virta
Jyrki Kuva, sihteeri

Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon koulutuskuntayhtymä
Mikkelin kaupunki
Etelä-Savon TE-keskus
Itä-Suomen lääninhallitus
Mikkelin ammattikorkeakoulu
Mikkelin yliopistokeskus
Diak Itä
Itä-Savon koulutuksen kuntayhtymä
Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon TE-keskus
Miktech Oy
Joensuun yliopisto
Elinkeinoelämän keskusliitto
Etelä-Savon maakuntaliitto

Foorumi 4 **HYVÄ SAAVUTETTAVUUS JA VETOVOIMA**

Ritva Partanen, puheenjohtaja
Martti Piironen
Yrjö Pilli-Sihvola
Heikki Hämäläinen
Hannu Peltomaa
Jukka Hämäläinen
Juha Nousiainen
Kaj Pirinen
Jari Mutanen
Jorma Tiitinen
Iiro Siponen
Henrik Hausen
Jan Hultin
Torsti Hyyryläinen
Timo Välke
Heikki Pakkasalo
Merja Haverinen
Jarmo Vauhkonen
Heikki Rintamäki, sihteeri
Rosa Kallio
Tuula Huoviala
Jyrki Kuva

Savonlinnan puhelinyhdistys
Savo-Karjalan tiepiiri
Kaakkois-Suomen tiepiiri
Etelä-Savon Kauppakamari
Mikkelin seutu
Savonlinnan seutu
Pieksämäen kaupunki
JJR-kunnat
Etelä-Savon ympäristökeskus
Etelä-Savon TE-keskus
S-ryhmä
Etelä-Savon maaseutujärjestöt
Savonlinnan Oopperajuhlat
Helsingin yliopisto, Rurallia-instituutti
Ratahallintokeskus
Pro Agria Etelä-Savon maaseutukeskus
K-ryhmä
Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon maakuntaliitto

YMPÄRISTÖARVIOINNIN ASIAANTUNTIJARYHMÄ – Etelä-Savon sova-ryhmä

Sanna Poutamo, puheenjohtaja
Pirjo Angervuori
Pertti Asikainen
Kari Halme
Tarja Hämäläinen
Lasse Hyytinen
Satu-Maarit Karjalainen
Anne-Kaarina Lyytinen
Anni Panula-Ontto-Suuronen
Ossi Tuuliainen
Jyrki Kuva, sihteeri

Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon ympäristökeskus
Kaakkois-Suomen tiepiiri
Kaakkois-Suomen tiepiiri
Etelä-Savon metsäkeskus
Etelä-Savon TE-keskus
Etelä-Savon ympäristökeskus
Itä-Suomen lääninhallitus
Etelä-Savon ympäristökeskus
Etelä-Savon TE-keskus
Etelä-Savon maakuntaliitto

Mittareiden jäsentely on alustava ja perustuu alueiden kehittämisestä valmistellun lain 4 §:ssä ilmaistuihin tavoitteisiin. Tarkemmin mittarit määritellään valtioneuvoston asetuksella, jonka luonnos toimitetaan eduskunnalle alueiden kehittämislain uudistusesityksen mukana syyskuun alussa 2009.

1. MUUTTOLIIKE JA VÄESTÖ

- väestön määrä (*)
- nuorten 20-35-vuotiaiden nettomuutto
- nettomuutto; osuus väestöstä
- luonnollinen väestönkasvu; osuus väestöstä
- vanhushuoltosuhde (yli 65 vuotiaat/ 15-64 vuotiaat)

2. KILPAILUKYKY

- bkt/asukas (*)
- liikevaihdon kasvu
- aloittaneet/lopettaneet yritykset
- väestön tulotaso/henkilö

3. TALOUDEN TASAPAINO

- kuntien vuosikate euroa/asukas (aikasarja)

4. TYÖLLISYYS

- työttömyysaste (aikasarja) (*)
- työpaikkojen määrä (aikasarja)

5. ALUEEN SISÄISET EROT

- tulotason keskihajonta kunnittain
- väestön ikärakenteen keskihajonta kunnittain

6. OSAAMINEN

- tutkinnon suorittaneiden osuus 15-vuotta täyttäneistä
- peruskoulun jälkeistä tutkintoa vaille olevat 25-29 vuotiaista (*)
- kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista

7. ELINYMPÄRISTÖN LAATU JA ALUERAKENNE

- väestön määrän muutos taajamat/haja-asutusalueet
- uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta
- teollisuuden ja yhdyskuntien fosfori- ja typpikuormitus vesistöihin